

Акционерско друштво во државна сопственост
за вршење на дејноста давање услуги во
воздухопловната навигација

Shoqëri aksionare në pronësi shtetërore për kryerjen e
veprimtarisë dhënie të shërbimeve të navigacionit ajror

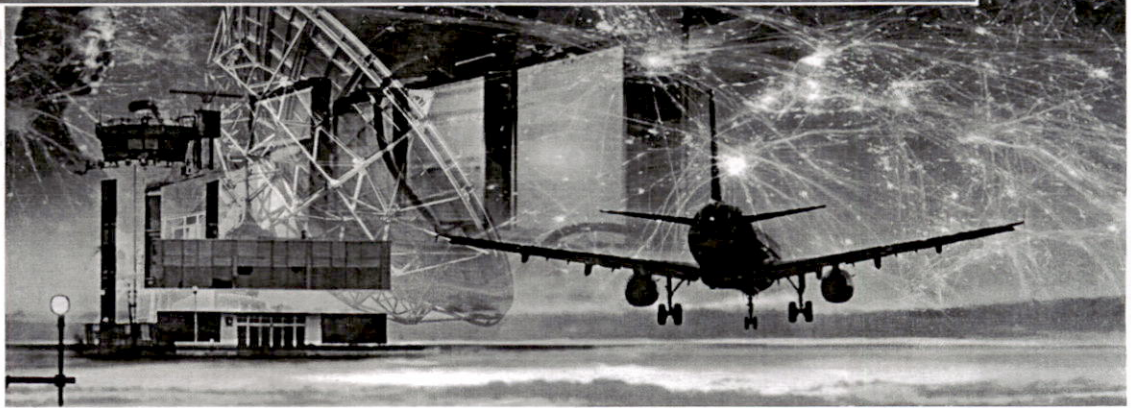
Shoqëria aksionare në pronësi shtetërore për kryerjen e
veprimtarisë së dhënies së shërbimeve në navigacionin Ajror

M-NAV АД - M-NAV SHA

Бр.-Nr. 0201-647/3

11.04 2024 год.-viti
СКОПЈЕ - ШКУП

Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година

“Босфор” Бр. 7, Мралино, Илинден
Република Северна Македонија
Тел: +389 2 3148100 Факс: +389 2 3148239
E-mail: info@mnavigation.mk

“Bosfor” Nr. 7, Mralino, Ilinden
Republika e Maqedonisë së Veriut
Tel: +389 2 3148100 Fax: +389 2 3148239
E-mail: info@mnavigation.mk

ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ДОКУМЕНТОТ

Опис на документот: Годишен извештај за работата на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година кој опфаќа Анализа на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија, Анализа на планирани и реализирани приходи и расходи за 2023 година, Анализа на реализирани приходи и расходи за 2023 година во споредба со 2022 година, Инвестиции и развој, Политика на човечки ресурси, Регионална соработка, FAB's, Исполнување на дефинираните цели за 2023 година, Клучни индикатори на изведба (КПИ), како и Ревидирани финансиски извештаи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година.

Наслов

**„М-НАВ“ А.Д. - СКОПЈЕ
ГОДИШЕН ИЗВЕШТАЈ ЗА РАБОТА ЗА 2023 ГОДИНА**

Референтен број:

MNB-810-103.05

Издание број:

1.0

Дата:

11/04/2024

Извадок:

“Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје својата работа во 2023 година ја насочи кон континуирано исполнување на условите од Уверението за оспособеност за давање на услуги на воздухопловната навигација како и кон континуирано исполнување на оперативните цели на Друштвото за 2023 година:.....”

Клучни зборови:

Обем на сообраќај во 2023 година, оперативни цели на Друштвото, безбедност и сигурност, планирани и реализирани приходи и расходи за 2023 година, реализирани приходи и расходи за 2023 година во споредба со 2022 година, клучни индикатори на изведба, инвестиции, проекти...

Статус на документот:	Работна верзија		Класификација:	Интерен документ	
	Конечна верзија	√		Јавен документ	√
	Објавено издание			Доверлив	

Локација: Скопје

ПРИФАЌАЊЕ НА ДОКУМЕНТОТ

Во следната табела се наведени авторите и лицата кои го изготвиле/провериле/одобриле овој документ:

Функција	Име, презиме и потпис	Дата
Изработил Самостоен советник за контрола на буџет	Игор Андреевски 	11.04.2024
Контролирал аспект - квалитет Шеф на Отсек за квалитет – безбедност во Одделение за интегриран менаџмент систем	Леонора Шаља 	11.04.2024
Согласен Раководител на Одделение за интегриран менаџмент систем	Јовица Јовановски 	11.04.2024
Контролирал аспект – усогласеност Раководител на Одделение за внатрешна ревизија	Валентина Димевска 	11.04.2024
Одобриле Претседател на Управен одбор и Извршен Директор во Секторот за воздухопловна техника Член на Управен одбор и Извршен Директор во Секторот за воздухопловна навигација Член на Управен одбор и Извршен Директор во Секторот за финансиски работи, правни работи, развој и инвестиции	Милан Кораќ Hekuran Asani D-r Hasim Deari 	11.04.2024 11.04.2024 11.04.2024

Содржина

I. Предговор	5
II. Резиме	10
1. Анализа на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија.....	13
2. Анализа на планирани и реализирани приходи и расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година.....	17
3. Анализа на реализирани приходи и расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година.....	22
4. Инвестиции и развој.....	29
5. Политика на човечки ресурси.....	36
6. Регионална соработка, FAB's.....	38
7. Исполнување на дефинираните цели за 2023 година.....	39
8. Клучни индикатори на изведба (Key Performance Indicators).....	48
9. Ревидирани финансиски извештаи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година.....	58

Прилози:

1. Годишна сметка на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година;
2. Извештај од Независниот Ревизор Гранд Торнтон Скопје со Финансиски извештаи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година;
3. Образци за финансиско известување на јавни претпријатија, акционерски друштва и други ентитети.

I. Предговор

Врз основа на член 36 став 3 од Законот за Владата на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 59/00, 12/03, 55/05, 37/06, 115/07, 19/08, 82/08), Владата на Република Македонија на седницата одржана на ден 16.10.2008 година донела Одлука за отпочнување на постапка за основање на Акционерско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давател на услуги на воздухопловна навигација (бр. 19-4602/1 од 16.10.2008 година). Со оваа одлука се отпочнува постапка за основање на трговско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давател на услуги на воздухопловната навигација (во натамошниот текст: Друштвото). Друштвото е основано како акционерско друштво со еден акционер. Друштвото е основано симултано со преземање на сите акции од страна на основачот – Влада на Република Македонија, без јавен повик и со потпишување на Статутот на друштвото од страна на Владата на Република Македонија. Друштвото се основа за вршење на сите услуги на воздухопловна навигација пропишани со Законот за воздухопловство („Службен весник на Република Македонија“ бр.14/06, 24/07 и 103/08).

Согласно Тековна состојба издадена од страна на Централниот регистар, датум на основање на Друштвото „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е 04.11.2008 година.

На 10.03.2010 година Друштвото „М-НАВ“ А.Д. - Скопје се стекнало со Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација МК-01/2010ANSP, со важност од две години, издадено од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство.

Со Одлука за изменување на Статутот на Акционерско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давател на услуги на воздухопловната навигација („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 70/19) и Одлука за изменување и дополнување на Статутот на Акционерско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давање услуги во воздухопловната навигација „М-НАВ“ А.Д. - Скопје („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 24/20) е изменет називот на друштвото, согласно што Акционерското друштво работи и учествува во правниот промет под фирма: Акционерско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давање услуги во воздухопловната навигација „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Скратен назив на фирмата е: „М-НАВ“ А.Д. – Скопје. Називот на Друштвото се пишува и на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо и гласи: „Shoqëria Aksionare në Pronësi Shtetërore për Kryerjen e Veprimtarisë së Dhënies së Shërbimeve në Navigacionin Ajror M-NAV SHA Shkup. Скратениот назив на фирмата на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните и неговото писмо гласи: M-NAV SHA Shkup. Во правниот промет со странство називот на Друштвото е “M-NAV” Air Navigation Service Provider of the Republic of North Macedonia, GOJSC.

Воедно, со Одлуката за изменување и дополнување на Статутот на Акционерско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давање услуги во воздухопловната навигација „М-НАВ“ А.Д. - Скопје („Службен весник на Република Северна Македонија“ број 24/20), направена е и измена и дополнување во предметот на работење со цел усогласување со Законот за изменување и дополнување на Законот за воздухопловство („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 220/19).

Согласно член 8 од Статутот на Акционерско друштво во државна сопственост за вршење на дејноста давање услуги во воздухопловната навигација „М-НАВ“ А.Д. - Скопје (“Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 31/20 - Пречистен текст) основната главнина на Друштвото

изнесува 1.552.034.000,00 денари или 25.226.275,71 ЕУР поделени на 1.552.034 обични акции со номинална вредност од 1.000,00 денари за една акција.

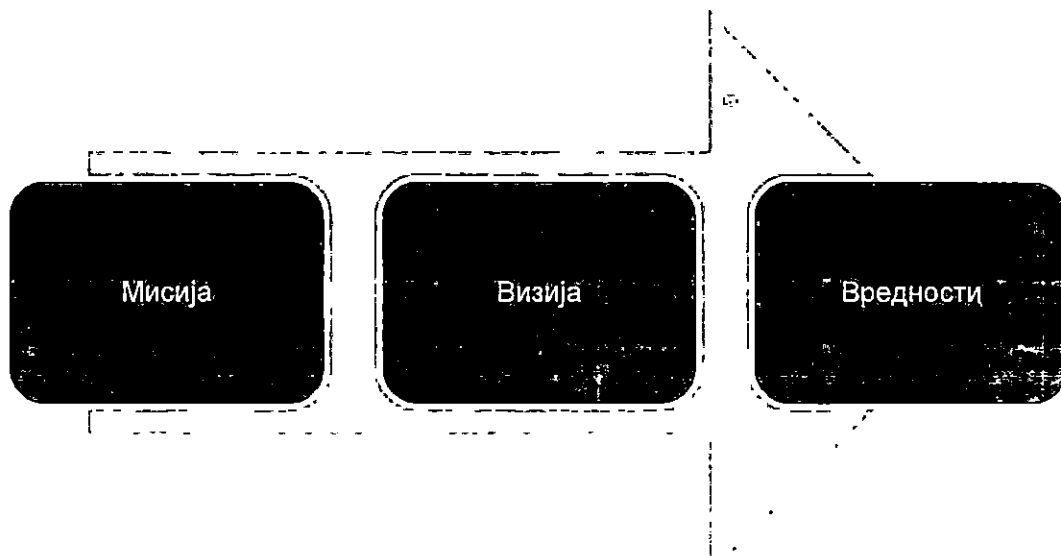
Согласно член 16 и член 17 од Статутот на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје управувањето со Друштвото е организирано според двостепен систем. Друштвото има Управен одбор и Надзорен одбор. Управниот одбор е составен од три члена. Надзорниот одбор ги избира членовите на Управниот одбор со мнозинство гласови од вкупниот број гласови. Со одлуката за избор на членови на Управниот одбор, еден од членовите на управниот одбор се именува за Претседател на Управниот одбор. Еден од членовите на Управниот одбор ја води, организира и е одговорен за давање на услуги во воздухопловната навигација и носи назив, Извршен директор за воздухопловната навигација. Членот се избира од редовите на вработените и мора да има стручни знаења, способности и искуство во организирање и водење на дејноста на Друштвото, да поседува валидна дозвола на надзорен контролор на летање и најмалку 6 годишно работно искуство како надзорен контролор на летање. Еден од членовите на Управниот одбор ја води, организира и е одговорен за техничките средства во воздухопловната навигација и носи назив, Извршен директор за воздухопловна техника. Членот се избира од редовите на вработените и мора да има стручни знаења, способности и искуство од организирање и водење на дејноста на Друштвото, да поседува валидна дозвола на воздухопловно - технички персонал и најмалку 6 годишно работно искуство како воздухопловно – технички персонал. Еден од членовите на Управниот одбор ги води и врши финансиските работи, правните работи, развој и инвестиции и е одговорен за финансиското работење, правното работење, развој и инвестиции и носи назив, Извршен директор за финансиски работи, правни работи, развој и инвестиции. Членот мора да има стручни знаења, способности и искуство во организирање и водење на дејноста на Друштвото и најмалку 6 годишно работно искуство во соодветна дејност. Членовите на Управниот одбор се избираат за време од 4 години со право на реизбор. Членот на Управниот одбор не може да биде избран за член на управен одбор односно за извршен член на одбор на директори на други акционерски друштва со седиште во Република Северна Македонија.

Претседател и членови на Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје се:

- Милан Кораќ избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 18.01.2024 година, кој ја води, организира и е одговорен за техничките средства во воздухопловната навигација и носи назив - Извршен директор за воздухопловна техника. Именуваниот, воедно е и Претседател на Управниот одбор;
- Хекуран Асани избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 18.01.2024 година, кој ја води, организира и е одговорен за давање на услуги во воздухопловна навигација и носи назив - Извршен директор за воздухопловна навигација и
- D-г Hasim Deari избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 13.03.2023 година кој ги води и врши финансиските работи, правните работи, развој и инвестиции и е одговорен за финансиското работење, правното работење, развој и инвестиции и носи назив - Извршен директор за финансиски работи, правни работи, развој и инвестиции.

Исто така, во 2023 година должноста членови на Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје ја извршуваа:

- Fahrudin Hamidi избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 30.10.2020 година, кој ја водеше, организираше и беше одговорен за давање на услуги во воздухопловна навигација и носеше назив - Извршен директор за воздухопловна навигација, а воедно беше и Претседател на Управниот одбор. Именуваниот е разрешен со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 18.01.2024 година.
- Владко Крстевски избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 20.12.2019 година, кој ја водеше, организираше работата и беше одговорен за техничките средства во воздухопловната навигација и носеше назив - Извршен директор за воздухопловна техника. Именуваниот е разрешен со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 08.06.2023 година.
- Љубе Стаменковски избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 08.06.2023 година, кој ја водеше, организираше работата и беше одговорен за техничките средства во воздухопловната навигација и носеше назив - Извршен директор за воздухопловна техника. Именуваниот е разрешен со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 18.01.2024 година.
- Migjen Salmani избран со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 26.09.2011 година, 18.09.2015 година и 18.09.2019 година, кој ги водеше и вршеше финансиските работи, правните работи, развој и инвестиции и беше одговорен за финансиското работење, правното работење, развој и инвестиции и носеше назив - Извршен директор за финансиски работи, правни работи, развој и инвестиции. Именуваниот е разрешен со Одлука на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје од 13.03.2023 година.

Мисија

Да се обезбеди високо ниво на услуги и континуирано да се подобруваат безбедноста, редовноста и ефикасноста на протоколот на воздушниот сообраќај со оптимална употреба на расположливите човечки и технички ресурси и со минимум трошоци да се обезбеди висок квалитет на услуги на воздухопловна навигација во рамките на дефинираниот воздушен простор на транспарентен и недискриминирачки начин, водејќи грижа за животната средина.

Визија

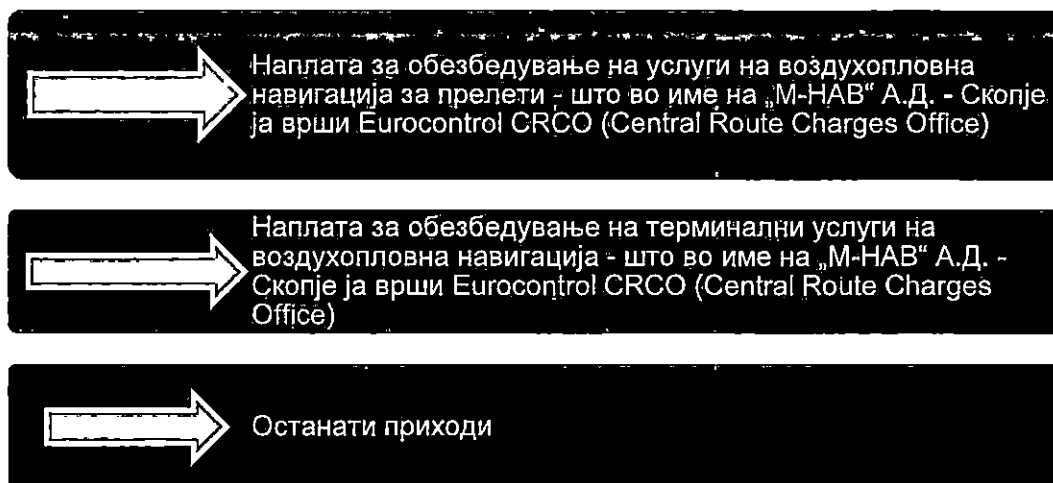
Воспоставување на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје како давател на услуги на воздухопловна навигација способен за континуирано обезбедување на високо ниво на безбедни, редовни, експедитивни и ефикасни услуги на корисниците на воздушниот простор и како давател на услуги на воздухопловна навигација кој функционира во согласност со регулативите на SingleEuropeanSky, да се прилагодува со минимални трошоци на новите Европски регулативи што ќе доведе до обезбедување на одржлива позиција и подобрување на перформансите на изведба во рамките на регионален Functional Airspace Block.

Вредности

- Исполнување на највисоките стандарди на професионално работење и квалитет на услугите
- Посветеност на луѓето, како најважен капитал на организацијата
- Обезбедување на работна средина со услови за продуктивност и мотивираност на вработените
- Соработка со сите заинтересирани страни
- Одговорен менаџмент, разумно управување со сите ресурси на организацијата
- Постојано унапредување во сите аспекти на работењето

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје остварува сопствени приходи од своето работење по основ на:

Согласно член 53 став (4) од Законот за воздухопловство (“Службен весник на Република Македонија” бр.14/06, 24/07, 103/08, 67/10, 24/12, 80/12, 155/12, 42/14, 97/15, 152/15, 27/16, 31/16 и 64/18 и “Службен весник на Република Северна Македонија” бр.220/19)¹ – „(4) За добивање на уверение за оспособеност за давање на услугите на воздухопловна навигација давателот на услугите треба да има потребен персонал, опрема, како и да исполнува други посебни услови неопходни за безбедно и уредно работење“. Согласно овој член, а во врска со условите наведени во Уредбата за начинот на давање на услугите на воздухопловната навигација, како и посебните услови во однос на потребниот персонал, опремата и другите посебни услови неопходни за безбедно и уредно работење (“Службен весник на Република Македонија” бр.08/2018)², во изминатиот период, во континуитет, Агенцијата за цивилно воздухопловство на Република Северна Македонија потврдува дека „М-НАВ“ А.Д. - Скопје како Давател на услуги на воздухопловна навигација ги исполнува сите барања и важечки услови кои се однесуваат на давањето на услуги на воздухопловната навигација и способноста да ги дава истите, и тоа:

¹ На ден 22.01.2024 година во „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.14/24 е објавен нов Закон за воздухопловство, кој влегува во сила 8-от ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“. Со денот на влегување во сила на овој закон, престанува да важи Законот за воздухопловство (“Службен весник на Република Македонија” бр.14/06, 24/07, 103/08, 67/10, 24/12, 80/12, 155/12, 42/14, 97/15, 152/15, 27/16, 31/16 и 64/18 и “Службен весник на Република Северна Македонија” бр. 220/19). Согласно член 164 став (10) од Законот за воздухопловство („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 14/24) Давателот на услуги на воздухопловна навигација ќе го усогласи своето работење со одредбите од овој закон, најдоцна до 01.01.2025 година.

² Во „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.281/21 од 16.12.2021 година е објавена Уредба за начинот на давање на услугите на воздухопловна навигација како и посебните услови во однос на потребниот персонал, опремата и другите посебни услови неопходни за безбедно и уредно работење, која влегува во сила наредниот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Северна Македонија“, а ќе отпочне да се применува од 01.03.2024 година. Со денот на отпочнување на примената на оваа уредба престанува да важи Уредбата за начинот на давање на услугите во воздухопловната навигација како и посебните услови во однос на потребниот персонал, опремата и другите посебни услови неопходни за безбедно и уредно работење („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр.8/18).

- Во март 2012 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство издадено е Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК-01-2012/ANSP;
- Во март 2014 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство издадено е Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК-01/2014ANSP;
- Во март 2016 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство издадено е Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК01-2016/ANSP;
- Во март 2018 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство издадено е Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК01-2018/ANSP;
- Во март 2020 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство издадено е Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК01-2020/ANSP;
- Во март 2022 година од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство издадено е Уверение за оспособеност за давање на услуги на воздухопловна навигација број МК01-2022/ANSP.

Сите овие Уверенија се издадени со период на важност од две години.

II. Резиме

Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во 2023 година своите активности ги насочи кон финансиско стабилизирање и продолжување на проектите кои се од суштинско значење за функционирање и непречен развој во иднина на друштвото. Преземање на мерки и активности за грижа за развој на човечкиот потенцијал, како најбитен дел од секоја организација, со цел постигнување одржлив развој во иднина. Усогласувајќи ги сопствените капацитети со барањата на Network Manager, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје постигна солиден резултат во рамките на европската мрежа на воздушен сообраќај со процент на сообраќај кој бележи раст од 25% (26,8% overflights - прелети) од нивото на сообраќај во 2019 година, која се зема како референтна година во анализите на сите релевантни воздухопловни фактори. Едновременно се одржи високо ниво на безбедност и сигурност на услугите на воздухопловна навигација, проактивно решавајќи ги очекуваните и неочекуваните предизвици. Како позначајни активности ги наведуваме:

- Континуирана координација и информирање на Владата на Република Северна Македонија и ресорните министерства за тековните состојби и активности на Друштвото;
- Со цел затворање и рефинансирање со подобри кредитни услови на заемот склучен со ЕБОР на 24.09.2013 година, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во текот на 2022 година ги финализираше преговорите со ЕБОР, и по добивање согласност од Владата на Република Северна Македонија, на 29.07.2022 година потпиша нов договор за заем со ЕБОР (во вредност од 10.000.000,00 ЕУР), како и договор со Комерцијална банка А.Д. Скопје (во вредност од 5.000.000,00 ЕУР). Притоа, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје доби средства во износ од 400.000,00 ЕУР од фондовите за грантови на ЕБОР, кои се наменети за консултантски услуги во остварувањето на ЕБОР проектите, како и refresher - обуки на контролорите со цел

приклучување кон SECSI FRA (South East Common Sky Initiative Free Route Airspace);

- Одржување на стандардите и достигнување на утврдените секторски цели за 2023 година за безбедност, обезбедување и квалитет;
- Континуирано одржување на тековните системи и опрема, оптимизирање и менаџирање на постоечкиот човечки ресурс како и процеси за вработување на нови кадри потребни за обезбедување на непречено и високо ниво на безбедност и сигурност на услугите на воздухопловна навигација;
- Постојана соработка со меѓународните институции како Eurocontrol, CANSO, IATA и други, за усогласување на процедурите и организацијата на друштвото да биде согласно важечките регулативи како и регулативи кои во иднина ќе стапат на сила;
- На 02.12.2021 година „М-НАВ“ А.Д. – Скопје се приклучи кон регионалната иницијатива SECSI FRA (South East Common Sky Initiative Free Route Airspace) со што нашиот воздушен простор стана интегрален дел на SECSI FRA при што беше имплементиран т.н. cross-border Free Route Airspace со Албанија, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Хрватска, Словенија и Австрија. Со ова се овозможи активно планирање на најкратката, односно најефикасната рута за прелет, резултирајќи со најмала емисија на јаглероден диоксид и активно учество во одржлив развој и заштитата на животната средина. Како дополнителна придобивка од приклучувањето кон SECSI FRA во 2023 година се донесе и одлука долната граница на воздушниот простор кој влегува во SECSI FRA да се промени од Flight Level 245 на Flight Level 205. Со оваа измена се добиваат дополнителни нивоа на лет кои спаѓаат во SECSI FRA воздушен простор;
- Во 2023 година Република Северна Македонија и Република Албанија го потпишаа билатералниот договор за делегирање на дел од воздушниот простор за давање на сервис во дел од воздушниот простор кој припаѓа на Република Албанија и кое се користи за безбедно и ефикасно слетување на Аеродромот Свети Апостол Павле во Охрид;
- Следен чекор во официјализирање на одредбите од овој договор е потпишување на меѓусебни Договори за соработка меѓу надлежните единици на Контрола на летање;
- Преземање на неопходни активности за давање на услуги на НАТО воздухоплови како и активно учество во усогласување на потребната регулатива со Министерството за одбрана на РСМ;
- Врз основа на член 20 став (1) алинеја 13 од Статутот на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје („Службен весник на Република Северна Македонија бр. 31/20 - Пречистен текст), во кој е утврдено дека Управниот одбор во рамките на својата надлежност одлучува за склучување на колективен договор, а во врска со Одлуката на Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје бр.0201-1655/3 од 03.10.2023 година за утврдување на висината на бодот за пресметување на платите на вработените во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, Одлуката на Владата на Република Северна Македонија за давање согласност на Одлуката за утврдување на висината на бодот за пресметување на платите на вработените во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 212/23 од 10.10.2023 година) и Заклучокот на Надзорниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје бр. 0203-05/59 од 13.10.2023 година, согласно кој Заклучок се бара од Управниот одбор да се постапи согласно Одлуката на Владата на Република Северна Македонија за давање согласност на Одлуката за

утврдување на висината на бодот за пресметување на платите на вработените во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 212/23 од 10.10.2023 година), помеѓу членовите на Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје и претседателите/ополномоштените преставници на репрезентативните синдикални организации во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје лично, е одржан итен состанок на кој е постигната согласност КД од 14.08.2023 година да се формализира и веднаш да се пристапи кон измена на КД и Анекс 1 кон истиот.

Согласно наведеното, Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје на 80 – тата седница одржана на ден 13.10.2023 година, одлучи да се склучи новиот Колективен договор и Анекс 1 на Колективниот договор со репрезентативните синдикални организации во „М-НАВ“ А.Д. Скопје, за кој е постигната согласност со одборот за преговори на 14.08.2023 година и согласно постигнатата согласност со одборот за преговори, веднаш да се пристапи кон измена на Колективниот договор и Анекс 1 на Колективниот договор.

Во таа насока, помеѓу Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д.- Скопје и репрезентативните синдикални организации е склучена Измена и дополнување на Колективниот договор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје бр. 0101-1714/2 од 13.10.2023 година со која во член 50, ставот (3) се менува и гласи: „(3) Висината на вредноста на бодот изнесува 61,5 денари“. За наведената измена до Надзорниот одбор на Друштвото веднаш е доставен допис бр.0202-1716/1 од 13.10.2023 година – Постапување по Заклучок бр.0203-05/59 од 13.10.2023 година со Барање за итно одобрување на одлуката на Управниот одбор бр.0201-1525/3 од 13.09.2023 година за промена на коефициенти на сложеност на работните места во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Од страна на Надзорниот одбор на Друштвото на ден 25.10.2023 година е донесена Одлука бр.0203-05/62 од 25.10.2023 година за одобрување на Одлуката донесена од Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје со бр.0201-1525/3 од 13.09.2023 година, за промена на коефициент на сложеност на работните места во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје.

Воедно, врз основа на спроведените преговори со репрезентативните синдикални организации одржани итно на ден 13.10.2023 година, извршено е и дополнување на Анекс 1 од КД на начин што на крајот од Анекс 1, е додаден текст кој гласи: „Во случај на девалвација на денарот, основниот коефициент на работникот, дефиниран во овој Анекс 1 се зголемува соодветно за процентот на девалвацијата на денарот на денот на исплатата на плата на работникот споредбено со датум 01.10.2023 година“.

- Како што може да се види од финансиските извештаи во прилог, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во 2023 година бележи нето-добивка во износ од 270.640.240,00 денари за извештајниот период.

Со почит,

Претседател на Управен одбор
Милан Кораќ

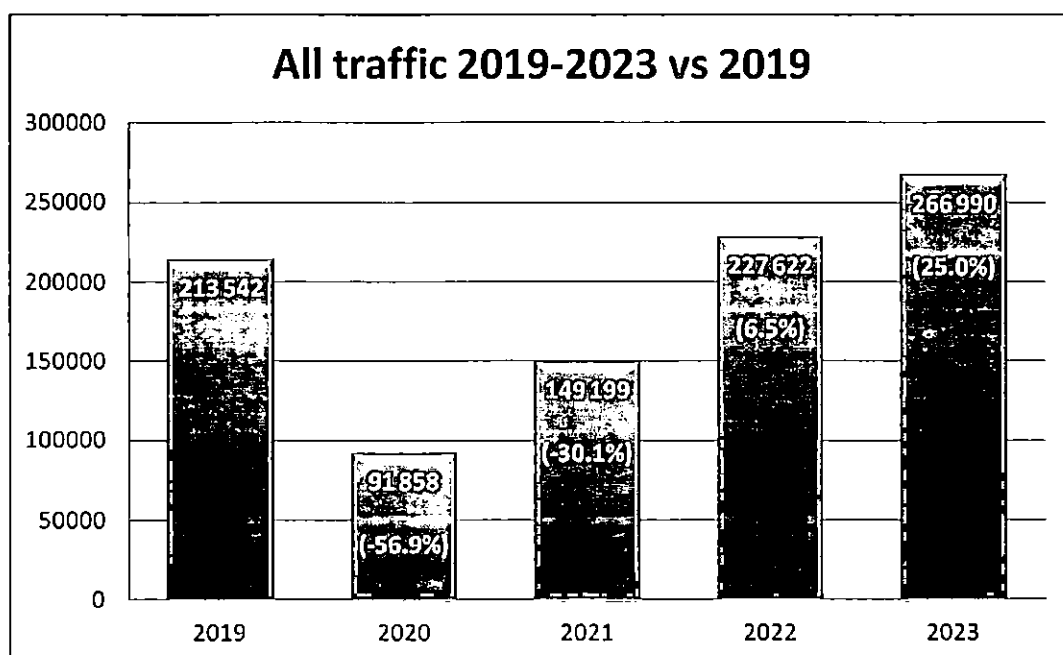
1 Анализа на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија

Трендот на стабилизирање на воздушниот сообраќај од последиците на пандемијата кој започна во 2022 година, продолжи со зголемен интензитет во 2023 година. Порастот на вкупниот сообраќај во 2022 година во однос на референтната 2019 година изнесуваше 4%, додека во 2023 година во однос на референтната 2019 година порастот изнесува 25%, а во однос на 2022 година 17,3%. Порастот од 25% во однос на референтната 2019 година е далеку над вкупниот пораст на воздушниот сообраќај на Европско ниво, земајќи предвид дека Европа во целост се уште го нема достигнато нивото на сообраќај од 2019 година.

Со тоа 2023 година е рекордна година по успешно реализиран воздушен сообраќај во нашиот воздушен простор.

Односот на вкупниот сообраќај во изминатите четири години споредено со референтната 2019 година е прикажан на следниот графикон.

Табела 1.1: Вкупен број на реализиран сообраќај во Република Северна Македонија во периодот 2019 - 2023 година³

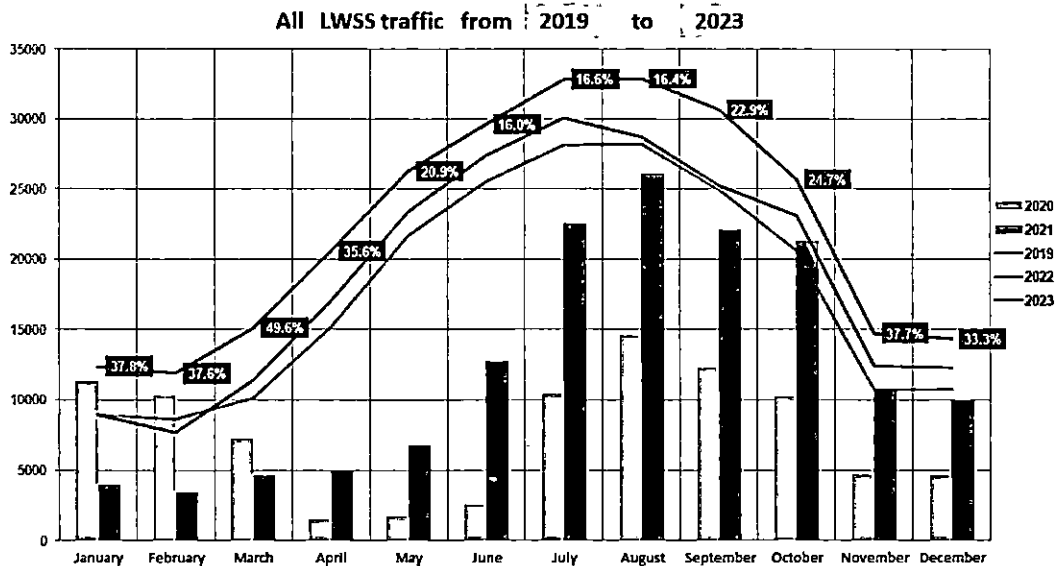
27.08.2023 година (недела) е ден со најмногу операции во 2023 година со вкупно 1181 операции.

На графиконот подолу е прикажана месечната еволуција на вкупниот сообраќај за периодот од 2019 година до 2023 година. Назначената бројка во

³ Извор: Скопје FMP.

проценти го покажува месечниот пораст на сообраќајот во 2023 година во однос на соодветниот месец од референтната 2019 година.

Табела 1.2: Вкупен број на реализиран сообраќај во Република Северна Македонија во периодот 2019 - 2023 година по месеци⁴

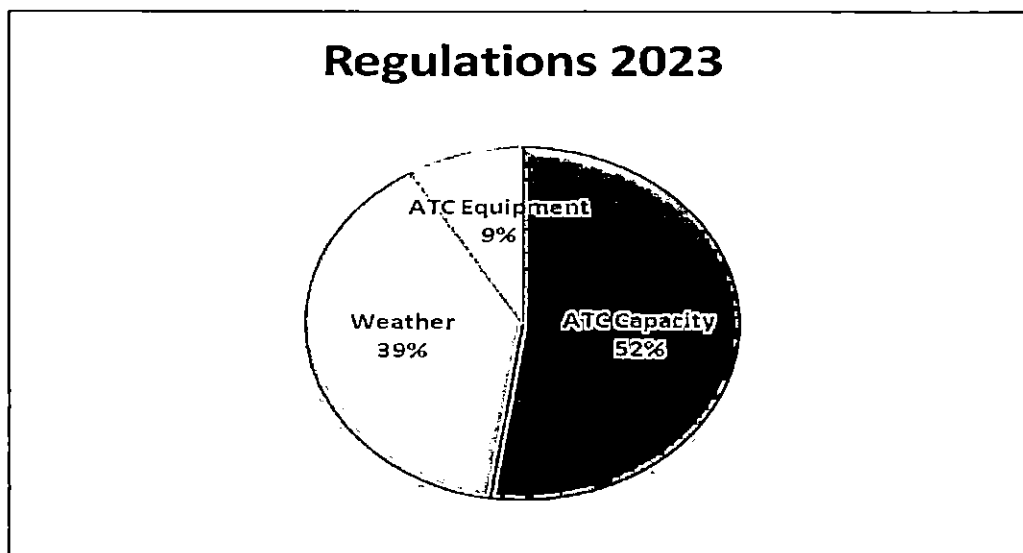

Лошите метео услови и оваа летна сезона предизвикаа потреба од воведување на регулации поради временски услови (Weather), кои создадоа одредено доцнење во мрежата и намалување на бројот на летови во засегнатите периоди. Дополнително, нерамномерната распределба на сообраќајот која ги надминуваше пропишаните секторски капацитети, условуваше потреба од воведување регулации за заштита на секторите од преоптоварување (ATC Capacity). Во текот на 2023 година големиот пораст на сообраќајот во нашиот воздушен простор, предизвика достигнување на бројка од 90 воздухоплови на час во одредени саати, што е значително над техничкиот максимум од 72 воздухоплови на час. Оваа состојба резултирала во потреба од воведување на регулации поради техничка опрема (ATC Equipment) за заштита на FDPS-от на застарениот ATM систем од преоптоварување и можно откажување.

Подолу е прикажан уделот на причините за воведување на регулации во 2023 година и предизвиканото доцнење на летовите дадено во минути.

⁴ Извор: Скопје FMP.

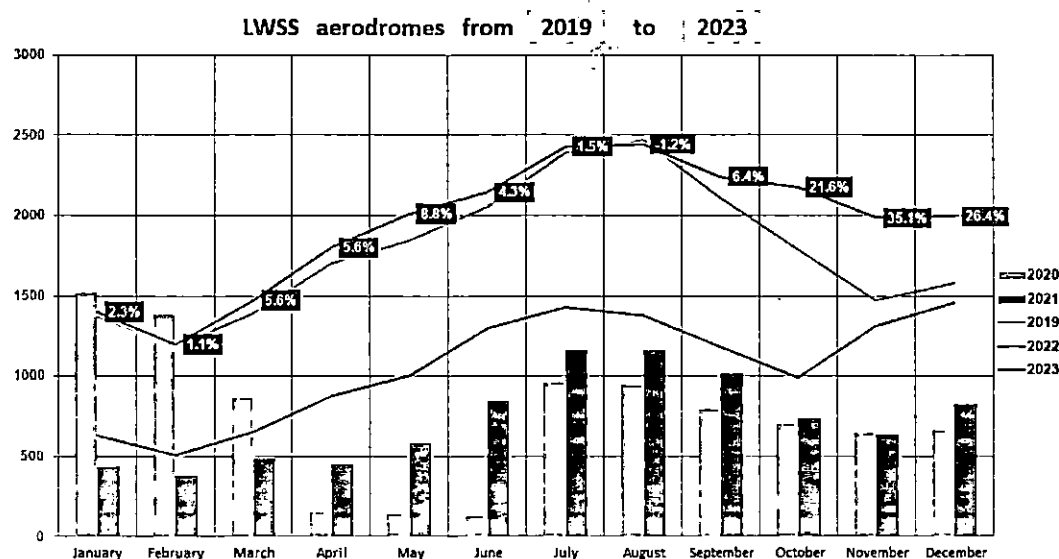
Табела 1.3: Процентуално учество на причините за воведување на регулации во 2023 година

Исто така, 2023 година е рекордна и во однос на аеродромскиот сообраќај. За разлика од 2022 година, аеродромскиот сообраќај во 2023 година го надмина сообраќајот од 2019 година.

Обемот на сообраќајот на скопскиот и охридскиот аеродром, даден е во графиконот подолу. Назначената бројка во проценти го покажува месечниот пораст на сообраќајот во 2023 година во однос на соодветниот месец од референтната 2019 година.

Табела 1.4: Вкупен број на полетувања и слетувања во Република Северна Македонија во периодот 2019 - 2023 година по месеци⁵

⁵ Извор: Скопје FMP.

На годишно ниво порастот на аеродромскиот сообраќај изнесува 9% во однос на 2019 година.

И покрај рекордниот број на воздушен сообраќај, неповолните метео услови и ограничувањата поради застарениот АТМ систем, летната сезона 2023 година и воопшто целата година е одработена на максимално безбеден, експедитивен и ефикасен начин, овозможувајќи целосно професионална услуга на корисниците.

Според статистиката на Централното биро за наплата на Eurocontrol за 2023 година, Република Северна Македонија во 2023 година бележи пораст на вкупниот број на наплатни единици од прелети од 15% споредено со 2022 година, односно за 22% е зголемен бројот на наплатни единици во споредба со 2019 како референтна година пред кризата со Covid – 19 пандемијата.

Month	2023 Actual	2023 Unit Rate Basis	2022 Actual	2019 Actual	2023 A / 2023 F	2023 A / 2022 A	2023 A / 2019 A
	(1)	(2)	(3)	(6)	(1)/(2)	(1)/(3)	(1)/(6)
1 January	23,893	<i>17,608</i>	17,786	17,708	35.7%	34.3%	34.9%
2 February	23,681	<i>15,222</i>	15,376	16,639	55.6%	54.0%	42.3%
3 March	30,228	<i>22,944</i>	23,176	19,233	31.7%	30.4%	57.2%
4 April	38,103	<i>31,997</i>	32,321	28,427	19.1%	17.9%	34.0%
5 May	47,766	<i>42,774</i>	43,206	40,456	11.7%	10.6%	18.1%
6 June	52,333	<i>48,559</i>	49,050	45,978	7.8%	6.7%	13.8%
7 July	57,365	<i>52,460</i>	52,991	50,551	9.3%	8.3%	13.5%
8 August	57,317	<i>50,048</i>	50,553	50,618	14.5%	13.4%	13.2%
9 September	54,508	<i>44,974</i>	45,428	45,339	21.2%	20.0%	20.2%
10 October	45,432	<i>42,363</i>	42,792	37,975	7.2%	6.2%	19.6%
11 November	25,894	<i>23,087</i>	23,320	20,607	12.2%	11.0%	25.7%
12 December	25,488	<i>22,865</i>	23,096	21,469	11.5%	10.4%	18.7%
TOTAL	482,009	414,900	419,094	395,000	16.2%	15.0%	22.0%

Двата македонски аеродоми, скопскиот и охридскиот во 2023 година ги завршија со 3.149.274 патници (вклучувајќи и транзит), што претставува раст од 32,8% споредено со 2022 година и 23.949 реализирани операции на двата аеродроми или раст од 23,1% на годишно ниво. Според статистиката⁶ најфрекветната дестинација од скопскиот аеродром е Истанбул со 10,9% пазарен удел, потоа следуваат Базел (Mulhouse) со 6,4%, Цирих со 5,4%, Франкфурт со 4,7% и Дортмунд со 4,5%, додека најфрекфентната дестинација од охридскиот аеродром е Виена со 14,66% пазарен удел, потоа следуваат Базел (Mulhouse) со 14,36%, Дортмунд со 10,4% и Меминген со 10,08%.

Во однос на уделот на авиокомпаниите во патничкиот сообраќај, Wizz Air има превезено најголем број од патниците со 61,8% од пазарниот удел, а потоа следуваат Turkish Airlines со 7%, Pegasus Airlines со 6,2%, Austrian Airlines со 4,4% и Chair Airlines со 3,7%, додека за охридскиот аеродром Wizz Air има превезено најголем број од патниците со 73% од пазарниот удел, а потоа следуваат Tuifly Netherlands со 8,5% и Chair Airlines со 6,65%.

Во моментот, во мрежата на линии на Меѓународниот Аеродром Скопје има најавено за летната сезона 46 дестинации, а 18 редовни компании ги опслужуваат овие линии.

⁶ Извор: Статистика за патнички сообраќај на ТАВ Македонија за 2023 година.

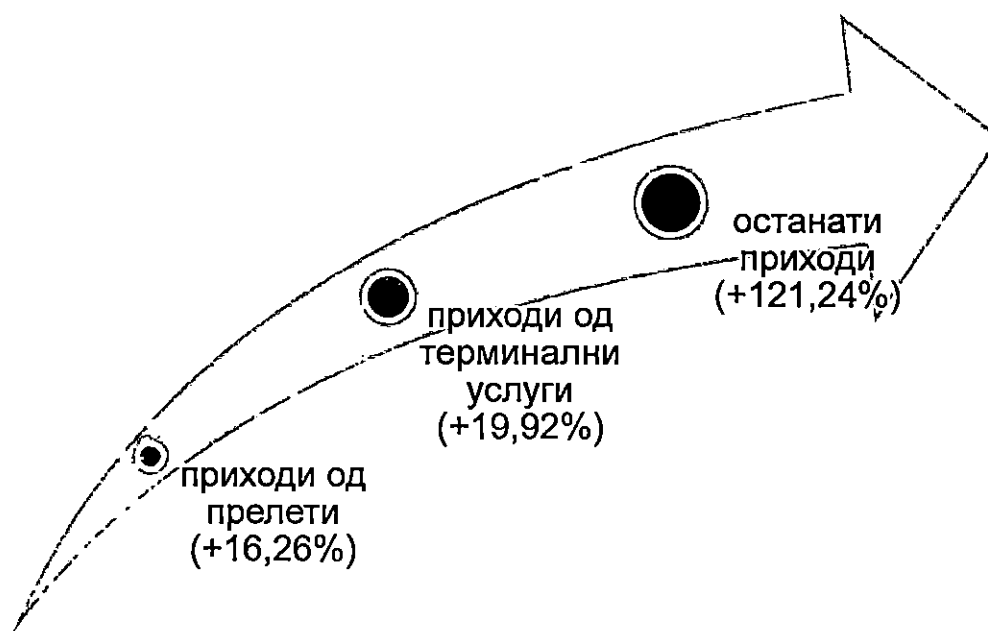
Охридскиот аеродром Свети Апостол Павле има 4 редовни дестинации во текот на целата година, 4 редовни само во летната сезона и 2 дополнителни сезонски чартер дестинации во текот на летото. Нема нови сезонски авиолинии од Охрид кои се најавени да бидат воведени во текот на 2024 година.

2 Анализа на планирани и реализирани приходи и расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година

2.1 Анализа на планирани и реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година

Како што може да се види од табелата 2.1 подолу, во 2023 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје бележи зголемување на вкупно реализираните приходи во однос на вкупно планираните приходи во извештајниот период за 17,77% и тоа:

- 16,26% зголемување на приходите од прелети;
- 19,92% зголемување на приходите од терминалните услуги на воздухопловна навигација и
- 121,24% зголемување на останатите приходи.

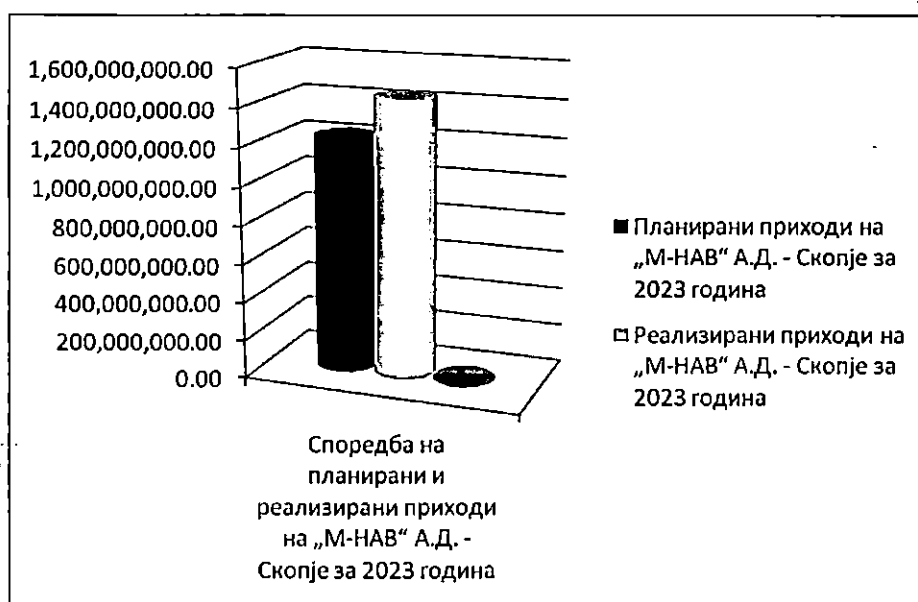

Состојбата со сообраќајот во 2023 година опширно е образложена во Точка 1 – Анализа на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија како составен дел на годишниот Извештај за работата на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година.

Табела 2.1: Планирани и реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година⁷

Вид на приходи	Планирани приходи за 2023 година	Реализирани приходи за 2023 година	индекс
Прелети на воздухоплови	1.051.719.062,83	1.222.710.098,55	116,26
Терминални услуги	164.800.412,57	197.623.377,82	119,92
Останати приходи	12.000.000,00	26.549.084,38	221,24
Вкупно приходи (МКД):	1.228.519.475,40	1.446.882.560,75	117,77

2.1 Графички приказ на планирани и реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година

⁷ Извор: Годишен финансиски план на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година; Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2023 година (со датум од 12.03.2024 година).

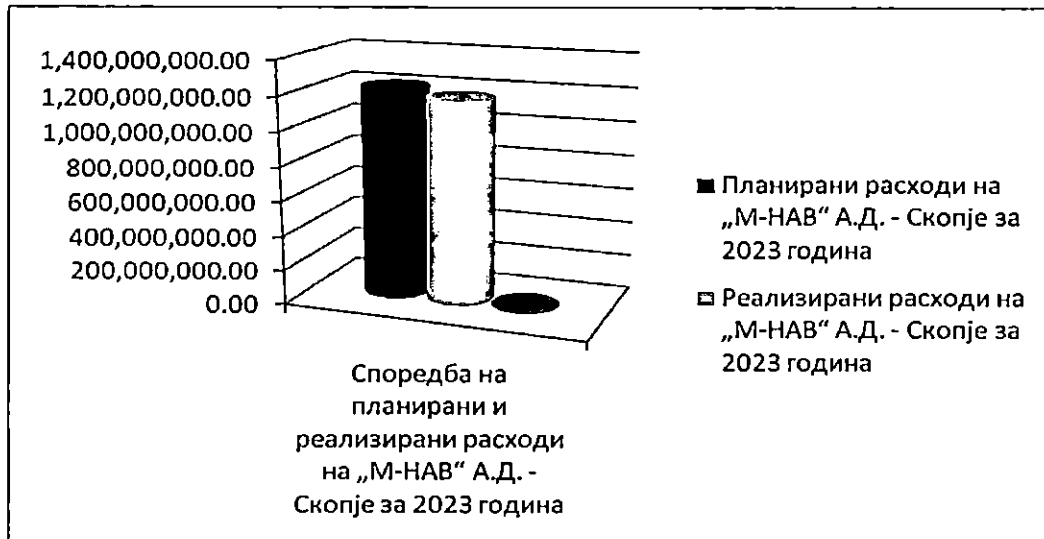
2.2 Анализа на планирани и реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година

Табела 2.2: Планирани и реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година⁸

<i>Вид на расходи</i>	<i>Планирани расходи за 2023 година</i>	<i>Реализирани расходи за 2023 година</i>	<i>индекс</i>
Вкупно трошоци за вработените	863.124.000,00	972.640.444,00	112,69
Бруто плати	857.124.000,00	957.826.712,00	111,75
Други трошоци за вработените	6.000.000,00	14.813.732,00	246,90
Вкупно материјални трошоци	176.000.000,00	56.612.014,47	32,17
Трошоци за сировини и материјали	4.000.000,00	3.757.942,47	93,95
Трошоци за резервни делови	20.000.000,00	2.576.080,58	12,88
Потрошена енергија	90.000.000,00	16.772.793,00	18,64
Транспортни услуги	4.000.000,00	1.428.648,94	35,72
Поштенски, телефонски услуги и интернет	20.000.000,00	15.987.327,06	79,94
Трошоци за одржување	36.000.000,00	12.814.984,32	35,60
Трошоци за рекламирање	0,00	9.000,00	0,00
Дополнително утврдени трошоци од минати години	2.000.000,00	3.265.238,10	163,26
Вкупно нематеријални трошоци	102.997.550,00	84.819.011,55	82,35
Закуп на канцелариски простор	3.000.000,00	2.285.463,00	76,18
Останати услуги	850.000,00	3.951.278,00	464,86
Дневници за сл.пат и патни трошоци	20.000.000,00	11.965.743,75	59,83
Трошоци за репрезентација	3.000.000,00	1.509.132,47	50,30
Премии за осигурување	12.000.000,00	11.511.744,85	95,93
Чланарини во меѓународни организации и друго	1.625.000,00	1.791.807,16	110,27
Останати нематеријални трошоци	62.522.550,00	51.803.842,32	82,86
Амортизација	45.000.000,00	39.608.865,65	88,02
Останати трошоци од работењето	6.000.000,00	6.585.407,94	109,76
Вкупно финансиски трошоци	28.000.000,00	15.976.577,04	57,06
Банкарски трошоци	4.000.000,00	3.991.287,34	99,78
Камати по банкарски кредити	24.000.000,00	11.985.289,70	49,94
Вкупно расходи (МКД):	1.221.121.550,00	1.176.242.320,65	96,32

⁸ Извор: Годишен финансиски план на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година; Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2023 година (со датум од 12.03.2024 година).

2.2 Графички приказ на планирани и реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година

Како што може да се види од табелата 2.2 погоре, во 2023 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје бележи помала реализација на вкупните расходи во однос на вкупно планираните расходи за извештајниот период за 3,68%, при што:

- Ставката – бруто плати за вработените, реализирани се повеќе средства од планираните за 11,75% заради следните причини:
  - донесената одлука на УО на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје број 02-500/4 од 15.04.2022 година со која е утврдена динамика за враќање на задржаните средства од платите на работниците за 2020, 2021 и 2022 година согласно постигнатата спогодба со ССКЛ. Истата е донесена како резултат на порастот на сообраќајот во воздушниот простор на РСМ кој ги надмина планираните проекции, проекциите на готовинскиот тек на парични средства на Друштвото и извештаите и информациите на Eurocontrol за подобрување на сообраќајот, како и домаќинското работење и сведување на минимум на сите трошоци на Друштвото со политика на максимално штедење и ефикасност во спроведување на зацртаните цели до целосно финансиско стабилизирање⁹ и
  - склучен нов Колективен договор број 0101-1714/1 од 13.10.2023 година со репрезентативните синдикати при „М-НАВ“ А.Д. – Скопје, како и Анекс 1 кон истиот договор;
- Ставката – други трошоци за вработените, реализирани се повеќе средства од планираните за 146,9% заради исплата на трошоци по основ на одредбите од Колективниот договор: помош за смрт на член во семејство, помош на вработени, јубилејни награди, К-15, задолжителни лекарски прегледи, трошоци за испити, трошоци за превоз на вработени надвор од Скопје, како и останати надоместоци за вработените¹⁰;

⁹ Заклучно со 31.12.2023 година целосно се вратени задржаните средства од платите на вработените за 2020 година, како и за периодот јануари-октомври 2021 година.

¹⁰ Деталите се дадени во табела број 3.3: Реализирани други трошоци за вработените на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година, на страна 25 од овој Извештај.

- Ставката – дополнително утврдени трошоци од минати години, реализирани се повеќе средства од планираните за 63,26% заради евидентиран трошок по фактури од минати години¹¹;
- Ставката – останати услуги, реализирани се повеќе средства од планираните за 364,86% во најголем дел заради потставката за трошоци за физичко обезбедување¹² во износ од 3.234.187,00 денари;
- Ставката – чланарини во меѓународни организации, исто така покажува зголемување во процентни поени (10,27%), но вредносно зголемувањето е минимално во однос на планираното;
- Ставката – останати трошоци од работењето, реализирани се повеќе средства од планираните за 9,76% заради трошоците за вредносно усогласување на побарувањата во износ од 5.839.210,42 денари, како и трошоците за резервирана отпремнина за пензионери во износ од 746.196,88 денари;
- Амортизацијата е пресметана согласно сметководствената политика на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во согласност со Меѓународните стандарди за финансиско известување (МСФИ).

Со оглед на фактот што кај најголем дел од ставките на реализирани расходи во однос на планираните за 2023 година нема отстапување (со исклучок на горенаведените ставки, кои се резултат на околности што не можеле да се предвидат во процесот на планирање), се доаѓа до заклучок дека трошоците што се зголемиле за периодот не влијаат на реализацијата на редовните планирани ставки. Тоа значи дека ефектите од настанатите отстапувања кај овие ставки немаа директно влијание на остварување на целите од финансискиот план на Друштвото за 2023 година, заради што Управниот одбор не презема дополнителни мерки за пренамена на средства во рамки на истиот финансиски план, односно одложување на реализација на одредена цел или евентуално обезбедување на дополнителни извори на финансирање.

Дополнително, кај неколку ставки на реализирани расходи во однос на планираните за 2023 година има многу помало остварување од различни причини¹³.

¹¹ Во најголем дел се однесуваат на отпис на побарувања за терминални услуги во 2022 година во износ од 2.323.729,63 денари согласно документ од Eurocontrol број 0503/336 од 10.03.2023 година, како и други трошоци за фактури со помали износи.

¹² По спроведена постапка согласно Годишниот план за јавни набавки за 2023 година, склучен е Договор со Агенција за обезбедување на имот и лица 2 СС ДООЕЛ Кичево.

¹³ Отстапувањето кај ставката потрошена енергија произлегува од стабилизирање на цената на електричната енергија во 2023 година;

- отстапувањето кај ставката на резервни делови произлегува од фактот што не се реализираа поголем дел од првично планираните трошоци кои беа наменети за елиминирање на сепкава можност од застој во функционирањето на системите со подолго времетраење на оперативна употреба;

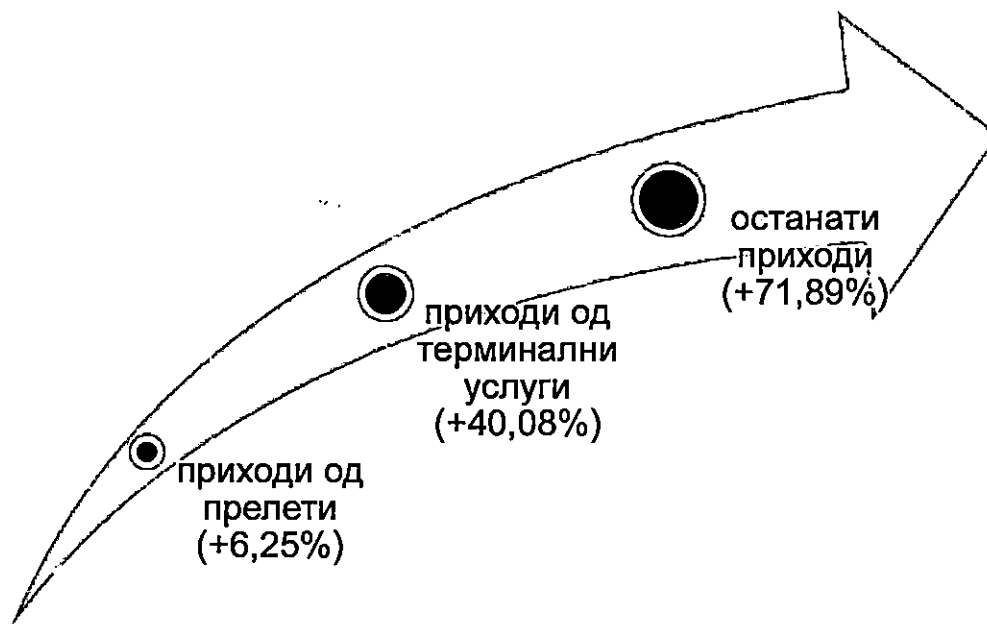
- отстапување кај финансиските трошоци врз основа на помалиот износ на исплатени камати по повлечени средства по основ на новиот заем со ЕБОР склучен на 29 јули 2022 година заради оддолжување на првично планираната динамика на имплементација на проектите предвидени со овој заем.

3 Анализа на реализирани приходи и расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година

3.1 Анализа на реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година

Како што може да се види од Табелата 3.1 подолу, реализираните вкупни приходи за 2023 година во споредба со 2022 година се зголемени за 10,68% и тоа:

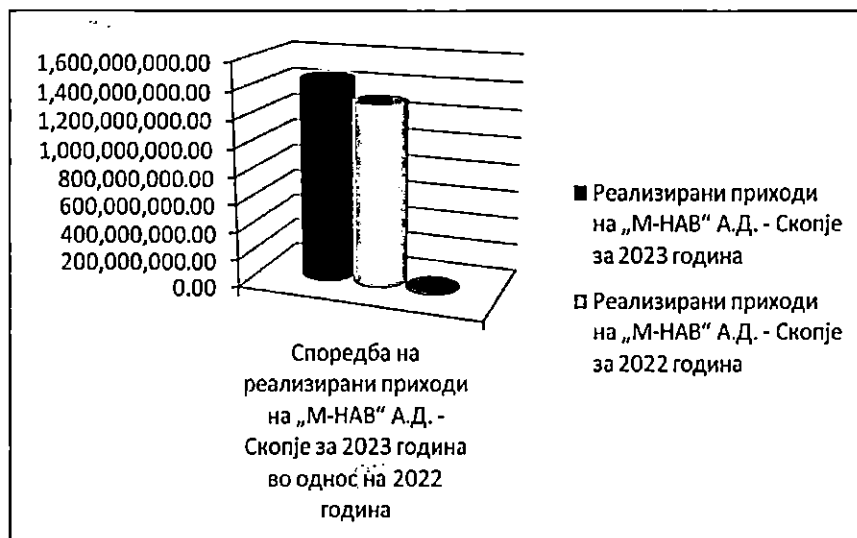
- 6,25% зголемување на приходите од прелети;
- 40,08% зголемување на приходите од терминалните услуги на воздухопловна навигација и
- 71,89% зголемување на останатите приходи.

Табела 3.1: Реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година¹⁴

<i>Вид на приходи</i>	<i>Реализирани приходи за 2023 година</i>	<i>Реализирани приходи за 2022 година</i>	<i>индекс</i>
<i>Прелети на воздухоплови</i>	1.222.710.098,55	1.150.792.035,34	106,25
<i>Терминални услуги</i>	197.623.377,82	141.078.746,37	140,08
<i>Останати приходи</i>	26.549.084,38	15.445.469,93	171,89
Вкупно приходи (МКД):	1.446.882.560,75	1.307.316.251,64	110,68

3.1 Графички приказ на реализирани приходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година

¹⁴ Извор: Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2023 година (со датум од 12.03.2024 година); Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2022 година.

3.2 Анализа на реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година

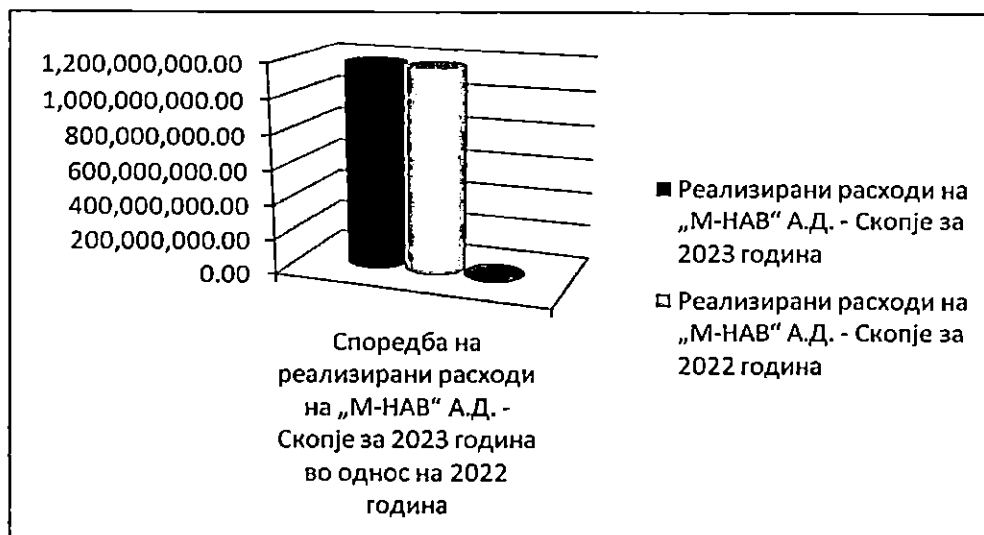
Табела 3.2: Реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година¹⁵

<i>Вид на расходи</i>	<i>Реализирани расходи за 2023 година</i>	<i>Реализирани расходи за 2022 година</i>	<i>индекс</i>
Вкупно трошоци за вработените	972.640.444,00	972.284.269,08	100,04
Бруто плати	957.826.712,00	960.288.599,00	99,74
Други трошоци за вработените	14.813.732,00	11.995.670,08	123,49
Вкупно материјални трошоци	56.612.014,47	72.660.554,90	77,91
Трошоци за сировини и материјали	3.757.942,47	2.312.517,57	162,50
Трошоци за резервни делови	2.576.080,58	1.154.160,97	223,19
Потрошена енергија	16.772.793,00	35.764.374,20	46,90
Транспортни услуги	1.428.648,94	1.187.027,36	120,36
Поштенски, телефонски услуги и интернет	15.987.327,06	15.739.009,74	101,58
Трошоци за одржување	12.814.984,32	14.022.888,56	91,39
Трошоци за рекламирање	9.000,00	0,00	0,00
Дополнително утврдени трошоци минати години	3.265.238,10	2.480.576,50	131,63
Вкупно нематеријални трошоци	84.819.011,55	53.694.047,82	157,97
Закуп на канцелариски простор	2.285.463,00	1.568.797,00	145,68
Останати услуги	3.951.278,00	736.522,00	536,48
Дневници за сл.пат и патни трошоци	11.965.743,75	11.056.830,87	108,22
Трошоци за репрезентација	1.509.132,47	2.872.123,54	52,54
Премии за осигурување	11.511.744,85	13.300.140,00	86,55
Чланарини во меѓународни организации и друго	1.791.807,16	1.780.899,20	100,61
Останати нематеријални трошоци	51.803.842,32	22.378.735,21	231,49
Амортизација	39.608.865,65	35.106.330,76	112,83
Останати трошоци од работењето	6.585.407,94	12.013.210,54	54,82
Вкупно финансиски трошоци	15.976.577,04	24.600.924,55	64,94
Банкарски трошоци	3.991.287,34	13.476.765,07	29,62
Камати по банкарски кредити	11.985.289,70	11.124.159,48	107,74
Вкупно расходи (МКД):	1.176.242.320,65	1.170.359.337,65	100,50

¹⁵ Извор: Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2023 година (со датум од 12.03.2024 година); Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2022 година.

3.2 Графички приказ на реализирани расходи на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година

Како што може да се види од Табелата 3.2 погоре, реализираните вкупни расходи на Друштвото за 2023 година се зголемени за 0,5% во споредба со 2022 година, како резултат на:

- Ставката – други трошоци за вработените¹⁶, се зголемени во однос на 2022 година за 23,49% и детално прикажани подолу:

Табела 3.2.1: Реализирани други трошоци за вработените на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година¹⁷

Други трошоци за вработените	01.01-31.12.2023	01.01-31.12.2022
Јубилејни награди	1.742.907,00	2.192.679,00
Помош за смрт на член од семејство	1.167.274,00	780.414,00
Помош на вработени	2.595.740,00	872.648,00
Исплата на К-15	7.365.971,00	6.434.443,00
Задолжителни лекарски прегледи на контролори	1.041.823,00	898.211,08
Трошоци за испити	321.702,00	597.581,00
Останати надоместоци за вработени	84.802,00	219.694,00
Трошоци за превоз на вработени надвор од Скопје	493.513,00	
Вкупно (МКД):	14.813.732,00	11.995.670,08

- Ставката – трошоци за сировини и материјали во 2023 година се зголемени во однос на 2022 година за 62,5%, пред се заради зголемената потрошувачка на канцелариски материјали, вода за пиење

¹⁶ Во оваа ставка влегуваат расходи што се исплаќаат согласно Колективниот договор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

¹⁷ Извор: Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2023 година (со датум од 12.03.2024 година); Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2022 година.

- од галони, средства за хигиена и трошоците за изнесување на смет, но истите се во рамки на планираните трошоци за 2023 година;
- Ставката – трошоци за резервни делови во 2023 година се зголемени во однос на 2022 година за 123,19% заради ставање во употреба на резервни делови во износ од 1.505.520,60 денари за радарски систем INDRA, но истите се во рамки на планираните трошоци за 2023 година;
  - Ставката – транспортни услуги во 2023 година се зголемени во однос на 2022 година за 20,36% заради потставката за трошок за такси превоз на вработени во земјата и странство во износ од 602.395,26 денари, но истите се во рамки на планираните трошоци за 2023 година;
  - Ставката – поштенски, телефонски услуги и интернет покажува зголемување во процентни поени (1,58%), но вредносно зголемувањето е минимално и истите се во рамки на планираните трошоци за 2023 година;
  - Ставката – дополнително утврдени трошоци од минати години во 2023 година се зголемени во однос на 2022 година за 31,63% заради евидентиран трошок по фактури од минати години¹⁸;
  - Ставката – трошоци за закуп на канцелариски простор во 2023 година се зголемени во однос на 2022 година за 45,68% заради тоа што исплатените закупнини во 2023 година се однесуваат за целата 2023 година, додека за 2022 година закупнините се однесуваат за неколку месеци од годината¹⁹, но истите се во рамки на планираните трошоци за 2023 година;
  - Ставката – останати услуги во 2023 година се зголемени во споредба со 2022 година за 436,48%, како што следи:

Табела 3.2.2: Реализирани останати услуги на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година²⁰

Останати услуги	01.01-31.12.2023	01.01-31.12.2022
Регистрација на возила	118.964,00	96.456,00
Огласи во дневни весници	465.345,00	603.828,00
Услуги за дератизација	132.782,00	36.238,00
Услуга за физичко обезбедување ²¹	3.234.187,00	0,00
Вкупно (МКД):	3.951.278,00	736.522,00

- Ставката – дневници за службен пат и патни трошоци во 2023 година се зголемени во однос на 2022 година за 8,22% во најголем дел заради потставките за дневници за службени патувања во странство и авиобилети, кои се резултат на интензивирани инвестициони активности, како и задолжителни обуки на новите и постојните КЛ во

¹⁸ Во најголем дел се однесуваат на сомнителни и спорни побарувања во износ од 2.323.729,63 денари и други трошоци за фактури со помали износи.

¹⁹ Согласно Договор за закуп на канцеларии/доделување на површина склучен со ТОВ Македонија број 02-406/1 од 01.04.2022 година за изнајмување на деловен простор на Меѓународниот аеродром Скопје, како и согласно Договор за закуп на деловен простор – канцелариски простор број 02-760/1 од 01.06.2022 година на ул. Даме Груев бр.7 Центар, Скопје.

²⁰ Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2023 година (со датум од 12.03.2024 година); Годишен извештај за работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2022 година.

²¹ По спроведена постапка согласно Годишниот план за јавни набавки за 2023 година, склучен е Договор со Агенција за обезбедување на имот и лица 2 СС ДООЕЛ Кичево.

странство, но истите се во рамки на планираните трошоци за 2023 година;

- Ставката - чланарини во меѓународни организации во 2023 година се зголемени во однос на 2022 година, но зголемување е минимално во процентни поени (0,61%) и вредносно нема финансиски импликации на Друштвото, а истите се во рамки на планираните трошоци за 2023 година;
- Ставката - останати нематеријални трошоци во 2023 година се зголемени во споредба со 2022 година за 131,49%, како што следи:

Табела 3.2.3: Реализирани останати нематеријални трошоци на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за 2023 година во споредба со 2022 година²²

Останати нематеријални трошоци	01.01-31.12.2023	01.01-31.12.2022
Надомест надзорен одбор	426.660,00	408.109,00
Донации	4.939.810,79	0,00
Донација во земјата ²³	430.000,00	0,00
Донации во странство ²⁴	4.509.810,79	0,00
Авторски хонорари ²⁵	1.148.604,00	896.255,00
Консултантски услуги ²⁶	7.078.882,49	3.876.066,72
Семинари и советувања	20.206.228,03	1.580.325,24
- Обука на нови контролори ²⁷	17.669.118,81	0,00
- Refresh course за КЛ ²⁸	2.050.688,36	1.102.984,24
- останатите курсеви и обуки за вработените	281.284,99	302.670,00
- ELPAC тест ²⁹	205.135,87	0,00
Ревизија на финансиски извештаи ³⁰	970.000,00	600.000,00
Услуги за вештачење и проценка ³¹	39.500,00	0,00
Адвокатски услуги ³²	422.496,00	1.557.679,00
Одржување на софтвер	104.160,00	90.024,00
Останати интелектуални услуги	5.225.590,42	2.404.021,90
- Геодетско мерење ³³	2.250.00,00	0,00
- Трошоци за провизија на Eurocontrol ³⁴	925.425,00	924.675,00
- Брокерски услуги ³⁵	500.000,00	500.000,00
- Техничка поддршка ³⁶	499.769,60	0,00
- Изработка на гео-карти ³⁷	478.185,12	402.195,74
- Годишен надомест од ЦДХВ ³⁸	146.358,00	146.358,00
- Превод на документи	131.175,00	93.500,00
- Надомест за одржување на електронска база на податоци	100.907,00	110.960,00
- Изработка на идеен проект ³⁹	73.439,00	0,00

²² Бруто-биланси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 01.01-31.12.2023 година (со датум од 12.03.2024 година); Годишен извештај за работа на М-НАВ А.Д. Скопје за 2022 година.

²³ Согласно Договор за донација број 0202-345/2 од 01.03.2023 година склучен со Воздухопловна федерација на Македонија.

²⁴ Согласно Одлука за давање на согласност за доделување на нова задача на Eurocontrol за формирање на доброволни солидарни фондови за поддршка на една или повеќе земји членки во кризни ситуации во воздушниот сообраќај, како и формирање на европскиот АТМ доброволен солидарен фонд и доброволниот привремен солидарен фонд на Eurocontrol и за учество на РСМ во овие фондови (Службен весник на РСМ бр.253 од 24.11.2022 година).

²⁵ Согласно Договори за дело на 3 вработени во 2022 и 2023 година.

²⁶ Согласно Договорот за консултативни услуги со EGIS AVIA.

²⁷ Почетна обука на 8 студенти контролори на летање во странство.

²⁸ OJT (On-the-Job Training Instructor) refresh course - задолжителни курсеви за контролорите на летање на секои 2 години.

²⁹ ELPAC тест (English Language Proficiency for Aeronautical Communication test).

³⁰ Согласно Договор за извршување на ревизија на финансиски извештаи со консултантската куќа Гранд Торнтон Скопје.

³¹ Кон Биро за судски вештачења.

³² Согласно Договори со Адвокат Мефаил Арслани, Адвокат Васил Димишков и Адвокат Албин Беџети, додека во 2022 година имаше склучено договори со Адвокат Мефаил Арслани, Адвокат Зекир Зекири и Адвокат Албин Беџети.

³³ Согласно Договор со ГЕОФОТО-ЗЕНИТ Скопје за геодетско мерење на препреки и навигациони средства.

³⁴ Согласно Договор за вршење на услуги за наплата на АТС услуги од авиокомпанијата.

³⁵ Согласно Договор со СН Осигурителен брокер.

³⁶ За имплементација на нов АТМ Систем (SUPPORT AGREEMENT WITH UPP-IMPLEMENTATION OF NEW ATM SYSTEM) и спроведување на ELPAC тест (English Language Proficiency for Aeronautical Communication test).

³⁷ Годишна претплата за Бентли картографија.

³⁸ Годишен надомест за водење на акции и надомест за упис на зголемување на главнина.

³⁹ За нова трафостаница за ТС АТМ подземна инсталација.

- Изработка на елаборат ⁴⁰	37.190,00	0,00
- Агенција за катастар ⁴¹	35.100,00	0,00
- Годишна претплата за финансиски списанија	11.000,00	0,00
- Обнова на дигитален сертификат	18.236,98	6.400,00
- Годишна претплата за сметководствени и консултантски услуги	9.000,00	0,00
- Испитување на агрегати	4.720,00	0,00
- Годишен надомест од Македонска берза ⁴²	4.130,00	4.130,00
- Обнова на домен	954,72	1.940,16
- Изработка на проектна документација и геодетско мерење ⁴³	0,00	110.000,00
- Изработка на геодетски елаборат ⁴⁴	0,00	60.000,00
- Агенциска провизија ⁴⁵	0,00	29.703,00
- Изработка на градежно-техничка документација	0,00	14.160,00
Стручни списанија и весници⁴⁶	210.202,00	120.505,00
Трошоци за сертификација и лиценци од АЦВ	10.443.690,25	10.560.908,17
Други нематеријални трошоци	588.018,34	284.841,18
-Обнова на домен	9.441,00	0,00
-Архивирање на документи ⁴⁷	405.045,00	160.152,00
-Изработка на идентификациони картички ⁴⁸	57.249,00	27.174,00
-Други нематеријални трошоци ⁴⁹	116.283,34	94.382,18
- Издавање на потврда за неосудуваност на вработени	0,00	3.133,00
Вкупно (МКД):	51.803.842,32	22.378.735,21

- Ставката – камати по банкарски кредити во 2023 година се зголемени во однос на 2022 година за 7,74%, но зголемување е минимално, вредносно нема финансиски импликации на Друштвото и истите трошоци се во рамки на планираните трошоци за 2023 година.

⁴⁰ За заштита на животна средина за приклучување на АТМ зграда.

⁴¹ Изработка на карта во векторска форма.

⁴² За објавување на финансиски извештаи на слободен пазар.

⁴³ Согласно Договор со ГЕИНГ Доо Скопје за изработка на техничка документација - кабелски приклучок на објект радарска станица Бањски Рид на дистрибутивна мрежа на ЕВН Македонија.

⁴⁴ Изработка на геодетски елаборати за ажурирање на геодетска подлога за изработка на локална урбанистичка планска документација (Меѓународен аеродром Скопје и Аеродром Св.Апостол Павле Охрид), како и изработка на геодетски елаборат за посебни намени.

⁴⁵ Исплатена на Агенција за недвижности NEW WAY Ltd. за извршена услуга - посредување при изнајмување на деловен простор во општина Центар за потребите на Друштвото.

⁴⁶ Репрезент, Правник, Академик, Коха, Слободен печат.

⁴⁷ Согласно Договор со фирма Контего Скопје, додека во 2022 година Согласно Договор со фирма INBOX Скопје.

⁴⁸ Идентификациони картички за пристап на вработени од „М-НАВ“ А.Д. - Скопје на аеродромска писта и аеродромски простории, сопственост на ТАВ Македонија.

⁴⁹ Трошоци за поднесување на Годишна сметка, издавање на виза за вработени, превод на документи и сл.

4 Инвестиции и развој

Имајќи ја предвид комплексноста и важноста на воздухопловната навигација како и потребата за интеграција во системот на Заедничко европско небо (Single European Sky), како и хармонизирање со европската легислатива и стандардите на релевантните европски и меѓународни воздухопловни организации, управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје донесе одлука најважните развојни проекти дефинирани во рамките на “Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза” да се финансираат со долгорочен заем од меѓународна финансиска институција. Во координација со Министерството за финансии и Министерството за транспорт и врски, постапката за долгорочно задолжување на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје кај меѓународна финансиска институција заврши во 2013 година. На 24.09.2013 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје потпиша Договор за заем со ЕБОР за финансирање на “Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза” без обезбедување со државна гаранција, во износ од 11.150.000,00 ЕУР, истиот дополнет со Амандман бр.1 склучен на 10.01.2014 година, Амандман бр.2 склучен на 13.12.2016 година и Амандман бр.3, склучен на 27.02.2020 година.

Со цел затворање и рефинансирање на тековниот заем, притоа со подобри кредитни услови, како би се надминале финансиските потешкотии предизвикани од пандемијата со Covid-19 и би продолжила непречената реализација на проектите, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во текот на 2022 година ги финализираше преговорите со ЕБОР, и по добивање согласност од Владата на Република Северна Македонија, на 29.07.2022 година потпиша нов договор за заем со ЕБОР во вредност од 10.000.000,00 ЕУР, како и договор со Комерцијална банка А.Д. Скопје во вредност од 5.000.000,00 ЕУР. Притоа, „М-НАВ“ А.Д. - Скопје доби средства во износ од 400.000,00 ЕУР од фондовите за грантови на ЕБОР, кои се наменети за консултантски услуги во остварувањето на проектите и обуки на контролорите со цел приклучување кон SECSI FRA (South East Common Sky Initiative Free Route Airspace).

Главно обележје на 2023 година беше целосно закрепнување од последиците на пандемијата со Covid - 19, коешто овозможи зголемување во обемот на работа во однос на претходните години при реализацијата на проектните компоненти, но мора да се земе во предвид и податокот дека воздушниот сообраќај е сè уште под влијание на војната во Украина, при што има значителни разлики помеѓу различните региони во Европа.

4.1 Проект за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза финансиран со средства од ЕБОР

Во продолжение е даден детален осврт кон реализацијата на секоја проектна компонента опфатена со “Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација – втора фаза” во 2023 година.

4.1.1 Набавка, инсталирање и тестирање на ATM Систем

ATM системот е примарен систем преку кој се остварува основната услуга на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, односно давање на услуги на воздухопловна навигација во воздушниот простор над Република Северна Македонија со цел безбедно, редовно и ефикасно одвивање на воздушниот сообраќај. Имплементацијата на новиот ATM систем вклучува и изградба на нов простор за потребите на ATM системот, т.е. нова техничка и оперативна сала во која ќе биде сместена опремата од новиот и стариот (резервен) ATM систем.

Согласно Договорот за заем со ЕБОР, беше утврдено оваа проектна компонента да се реализира преку метод на набавка во две фази (Two Stage Procurement Method). По целосното спроведување на двете фази од набавката, на 31.07.2017 година од ЕБОР е добиено одобрување (No objection) на Извештајот за евалуација – втора фаза со препорака за склучување на Договор со фирмата Leonardo S.p.A., чија понуда целосно ги задоволи барањата утврдени во техничките спецификации и тендерската документација.

Од друга страна, констатирано беше дека земјиштето на кое е предвидено да се изгради новата техничко оперативна сала (доградба на постоечкиот објект), со вкупна површина од 1.150 м², од кои основата е 580 м², е сопственост на Република Северна Македонија, а согласно Договорот за концесија, истото било доделено на користење и управување на холдингот TAB – Аеродроми од Турција, поради што беа преземени активности со релевантните институции со цел разрешување и надминување на целата имотно правна ситуација од аспект на регулирање на имотно правните односи и документи-дозвола за градба, како за новата техничко оперативна сала така и за постоечкиот објект на контролата на летање.

Согласно Заклучокот од Извадокот од Нацрт-записникот од 96-тата Седница на Владата на Република Северна Македонија одржана на 22.10.2018 година, Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје донесе Одлука бр. 02-2017/8 од 31.10.2018 година, да се испрати Писмо за прифаќање и Договор за набавка на ATM системот вклучувајќи и техничко-оперативна сала за истиот до прворангираната фирма Leonardo S.p.A за негово потпишување во согласност со добиеното одобрување (No objection) од страна на ЕБОР на 31.07.2017 година. Од страна на компанијата Leonardo S.p.A е доставена гарантната гаранција за квалитет на изведба и Договорот беше потпишан на 14.12.2018 година со цена на Договорот од 7.878.872,50 ЕУР. На почетокот од 2019 година беше доставена банкарска гаранција за авансно плаќање и фактура за авансно плаќање од страна на компанијата Leonardo S.p.A, по што до ЕБОР се достави Апликација за повлекување на средства. Исплатата на фактурата за авансно плаќање се изврши на 02.04.2019 година со што Договорот стапи во сила.

Реализацијата на проектот започна со набавка на опремата (хардверот) од страна на Leonardo, односно со отпочнување на процесот на инсталација, имплементација и интеграција на функционалните потцелини. Сепак, во текот на 2020 и 2021 година, проектот се реализираше со намалена динамика поради повикување на Виша сила од страна на Leonardo S.p.A, како резултат на пандемијата предизвикана од Covid-19.

На 15.06.2021 година, по одобрување од страна на ЕБОР, беше потпишан Change Order CO-X-001 со цел ажурирање на временската рамка на реализација на договорот. Во ноември 2021 година, по одобрување од страна на ЕБОР, потпишан е Change Order CO-X-003, со што е ажурирана временската рамка за додатни 159 дена, како би се финализирал тренингот на оперативниот и техничкиот персонал на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Двете одлуки немаа финансиски импликации.

Обуката на персоналот започна во ноември 2021 година и беше комплетирана во второто тримесечје на 2022 година, кога се реализираше и финалното прилагодување на системот на потребите на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Во текот на јуни и јули 2022 година беше изведен и успешно завршен FAT (Factory Acceptance Test), со тоа што одреден број забелешки од истиот се предвидени да се исправат со Remedy Plan во текот на 2023 година.

Во однос на делот од проектот кој се однесува на изведбата на градежниот дел, во текот на декември 2021 година, од компанијата Leonardo S.p.A пристигна финансиска понуда која произлегува од разликите помеѓу идејниот и основниот проект за изградба на техничко оперативната зграда, како дел од Договорот за набавка на АТМ системот. Како одговор, од страна на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје беше доставено барање до Leonardo S.p.A за повторно разгледување и разложување на вкупната понудена цена на одделни ставки како и итно отпочнување со градежни активности. Истите отпочнаа на 22.01.2022 година со што беа запазени законските рокови за почеток на градба. Во првата половина на 2022 година, од страна на Leonardo S.p.A беше доставена нова понуда која ги зема во предвид сите разлики во проектите, како и новите цени на пазарот. Истата беше неприфатлива за „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, по што во мај беа одржани преговори во Рим, со цел утврдување на дополнителната сума потребна за финализација на техничко-оперативната зграда. На основа на овој состанок, беше изработен Change Order CO-H-002, за кој ЕБОР даде одобрување на 21.07.2022 година. Со истиот беше предвидено зголемување од 748.000,00 ЕУР како и нови услови за плаќање. Сепак, и покрај веќе договорените услови и веќе потпишаниот документ од страна на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје на 26.07.2022 година, овој документ не беше потпишан од страна на Leonardo S.p.A, при што во ноември 2022 година до „М-НАВ“ А.Д. - Скопје дојде официјално барање за суспензија на Change Order CO-H-002, бидејќи поради дополнителното зголемување на цените на пазарот, ниту новите услови не се доволни да ги подмират трошоците на градба. Ова беше оценето како незадоволително од страна на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје бидејќи директно влијае на стратешките цели на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, односно во залагањето за напредок во давањето на услуги на воздухопловна навигација. Поради неможноста од страна на Leonardo S.p.A да ја реализира градбата со предвидените трошоци, на барање на Leonardo S.p.A започнаа преговори со цел откажување на компонентата за изградба на техничко-оперативната зграда. Финалните преговори се одржаа во Скопје на 24.01.2023 година, при што произлезе заклучок за конечно откажување на изградбата на техничко-оперативната зграда, т.е. иземање на таа компонента од Договорот и сместување на АТМ системот во ново адаптирани простории во зградата на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. ЕБОР даде одобрување (No objection) на овој предлог, по што од двете страни на 31.03.2023 беше потпишан Амандман бр.2 на договорот со што беше формално затворено тоа прашање.

Во текот на второто тримесечје беше извршена испорака на системот од Италија и по извршената царинска постапка истата е доставена во просториите на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, по што во третото и четвртото тримесечје се одвиваа процесите на инсталација и интеграција на системот. Целосната реализација на проектната компонента за АТМ е предвидена да заврши во јуни 2024 година.

4.1.2 Набавка, инсталирање и тестирање на VHF радио систем и микробранов линк

Ова е систем преку кој контролата на летање остварува радио комуникација со воздухопловите. Согласно ICAO Annex-ите, давателот на услуга за воздухопловна навигација е должен да обезбеди систем за радиотелефонија со воздухопловите, преку систем за радиоврски кој работи во фреквентниот опсег наменет исклучиво за таа намена. Со овој проект треба да се замени постоечката радио опрема и преносен систем со нов VHF радио систем.

По спроведување на целосната постапка за набавка, на 17.03.2017 година од ЕБОР е добиен No Objection на Извештајот за евалуација на пристигнати понуди со предлог за склучување на Договор со фирмата Northrop Grumman/Park Air Systems во вкупен износ од 778.054,56 ЕУР во кој износ се вклучени и 53.140,58 ЕУР за резервни делови.

По доставување на информацијата до останатите понудувачи за резултатот од евалуациониот извештај, две фирми учесници на тендерот доставуваат жалби за изборот до ЕБОР. Од страна на ЕБОР е добиено одобрување (20.07.2018 година) за потпишување на Договор при што беа отфрлени двете жалби за избор на прворангираниот понудувач. По одобрувањето на Договорот и Амандманот бр.1 на истиот од страна на ЕБОР, истите се потпишани на 11.03.2019 година. Исплатата на фактурата за авансно плаќање во износ од 155.610,92 ЕУР се изврши на 12.07.2019 година со што Договорот стапи во сила.

Проектот отпочна со реализација согласно планот доставен од Park Air Systems со реализација на фабричкото тестирање на опремата (FAT) и една од планираните обуки. Согласно планот, системот требаше да биде испорачан во август 2019 година, со конечна реализација до крајот на октомври 2019 година. Проектот започна со доцнење при испорака на опремата од страна на Park Air и беше невозможно да се заврши инсталацијата на Солунска Глава во текот на 2019 година. По ревидирање на планот за реализација, инсталацијата на системот на скопскиот аеродром требаше да биде спроведена во 2019 година, додека инсталацијата и тестирањето на Солунска Глава во текот на 2020 година. Поради појавата на пандемија со Covid-19 во 2020 година, Park Air Systems се повика на одредбата од договорот за Виша сила, одлука која што УО на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје ја прифати со што привремено беше забавена реализацијата на проектот, односно Park Air Systems не ги спроведе планираните активности во текот на 2020 година. На 08.02.2021 година, по одобрување од ЕБОР беше потпишан Амандман бр.2 на Договорот, со кој се продолжува рокот за реализација до септември 2021 година. Поради проблеми со доставената опрема од страна на Park Air и потребното време за сервисирање на истата, рокот за завршување на процесот на инсталацијата беше поместен за второто тримесечје на 2022 година.

Во 2022 година, беше завршен тренингот за техничкиот персонал, како и инсталацијата на системот на двете локации, скопскиот аеродром и Солунска Глава, при што во текот на годината беше комплетиран и SAT (Site Acceptance Test) и OAT (Operational Acceptance Test), согласно кои се издадени сертификати со забелешка дека минорни активности поради достапноста на Солунска глава ќе бидат извршени во текот на третото тримесечје од 2023 година. Меѓутоа, во текот на 2023 година поради немање пристап до локацијата Солунска Глава (оштетен пат поради лоши временски прилики) финалниот процес за исправка на недостатоците беше одложен за јуни 2024 година, со што ќе биде реализирана оваа проектна компонента.

4.1.3 Набавка, инсталирање и тестирање на систем за комутација на говорни канали (VCS)

Во системот за контрола на летање, еден од основните потсистеми преку кои се остварува комуникација на контролорот на летање со воздухопловите, но и со соседните центри за контрола на летање е системот за комутација на говорни канали. Новиот систем ќе го замени тековниот кој што е стар веќе 20 години и би станал примарен систем преку кој ќе се одвива комуникацијата во контролата на летање.

Постапката за набавка на нов VCS систем е веќе спроведена во 2017 и 2018 година, но поради неисполнување на техничките барања од страна на сите понудувачи, на 19.06.2018 година добиено е одобрение од страна на ЕБОР за повторување на набавката и распишување на нова набавка (во две фази) со ревидирана техничка спецификација.

По подготовка на целосната документација во формат соодветен на е-порталот за набавки на ЕБОР (ЕСЕРР), на 07.06.2021 година започна тендерската постапка, со објавување на Покана за поднесување на понуди на ЕСЕРР. Втората фаза започна на 21.01.2022 година и траеше до 04.03.2022 година со отворање на понудите од трите компании кои влегоа во оваа фаза. Потоа следеше конечна евалуација на понудите, по што беше испратено Писмо за прифаќање и Договор за набавка на VCS систем до прворангираната компанија Rohde & Schwarz од Австрија. Од страна на Rohde&Schwarz беше доставена бараната гаранција за квалитет на изведба и Договорот беше потпишан на 20.05.2022 година со цена на договорот од 613.097,86 ЕУР. По доставувањето на банкарска гаранција за авансно плаќање и фактура за авансно плаќање од страна на Rohde & Schwarz, до ЕБОР се достави Апликација за повлекување на средства. Исплатата на фактурата за авансно плаќање се изврши на 08.08.2012 година со што Договорот стапи во сила. Сите чекори од тендерската постапка беа проследени со No Objection од страна на ЕБОР.

Реализацијата на фазите од овој проект во текот на 2022 година се одвиваше во предвидените рокови. Во текот на декември беше успешно завршена обуката, како и FAT (Factory Acceptance Test) во Букурешт.

Во текот првата половина на 2023 година беше започната инсталација на опремата во техничката сала во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и извршен SAT (Site Acceptance Test), но поради драстично зголеменото ниво на сообраќај во второто и третото тримесечје и со цел да не се влијае на оперативната работа на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, инсталацијата на преостанатиот број на системски конзоли на работните позиции беше одложена за четвртото тримесечје на 2023 година и реализирана во предвидениот рок.

Во текот на првото тримесечје на 2024 година е предвидено издавање на ОАС (Operational Acceptance Certificate) и веднаш потоа извршување на финалното плаќање со што проектната компонента за нов VCS систем ќе биде финализирана.

4.1.4 Набавка, инсталирање и тестирање на нов MODE-S секундарен набљудувачки радар

Mode-S секундарен набљудувачки радар (Mode-S Enhanced Surveillance Ground Station Implementation) значително ќе ја зголеми доверливоста на радарските податоци која директно би влијаела на капацитетот и безбедноста на воздушниот сообраќај во Република Северна Македонија. Согласно правилата и постапките за набавка на ЕБОР и согласно Договорот за заем со ЕБОР истиот е утврден да се реализира преку метод на набавка – Отворен повик.

По спроведената постапка за набавка, евалуациониот извештај со препораката за склучување на договор е испратен до ЕБОР на одобрување и добивање No objection на 14.08.2017 година.

Согласно Извадокот од Нацрт-записникот од 63-тата седница на Владата на Република Северна Македонија одржана на 10.04.2018 година, Управниот одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје донесе одлука да го прекине отпочнатиот процес за набавка на нов Mode-S секундарен набљудувачки радар, од причина што договорот за закуп на приватното земјиште е еднострано раскинат од страна на закуподавачот и поради тоа што мора да се одреди нова локација на државно земјиште за поставување на новиот Mode-S радар. Од страна на ЕБОР на 09.05.2018 година добиено е одобрение за прекин на отпочнатата набавка и распишување на нова набавка со ревидирана техничка спецификација и поставување на опремата на нова подобна локација.

Во текот на 2019 година направени се повеќе анализи за избор на нова подобна локација и се изготви нова (ревидирана) тендерска документација, вклучувајќи ревидирана техничка спецификација која предвидува поставување на новата опрема (радар) на веќе постоечка локација како најцелисходно решение (просториите на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје лоцирани на Меѓународен Аеродром Скопје), т.е. вршење замена на постоечката стара и дотраена опрема која е оперативна повеќе од 25 години (радар Томсон).

По припремање на целосната документација во формат соодветен на е-порталот за набавки на ЕБОР (ЕСЕРР), на 14.06.2021 година започна тендерската постапка, со објавување на Покана за поднесување на понуди на ЕСЕРР. Втората фаза започна на 21.01.2022 година и траеше до 31.03.2022 година со отворање на понудите од трите компании кои влегоа во оваа фаза. Поради висината на понудите, која беше речиси двојно повисока од предвидената цена на набавката (поради драстичните зголемувања на пазарните цени предизвикани од енергетската и финансиската криза во Европа), по спроведената евалуација на целосните понуди и по одобрување од ЕБОР, беше намален опсегот на тендерот со тоа што беа изземени 2 компоненти од тендерот, односно набавката се сведе на неопходната компонента, MSSR радар, како не би се довело во прашање безбедното давање на услуги на воздухопловна навигација. Конечно, беше испратено Писмо за прифаќање и Договор за набавка на Mode-S систем до прворангираната компанија Leonardo S.p.A. од Италија. Од страна на Leonardo S.p.A. беше доставена бараната гаранција за квалитет на изведба по што следеше потпишување на Договорот на 02.12.2022 година со цена на договорот од 2.165.983,65 ЕУР. На 20.02.2023 година е извршено авансно плаќање согласно условите од Договорот, во тек се активности за реализација согласно Договорот. Во текот на третото тримесечје на 2023 година беше извршена обуката на техничкиот персонал на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во просториите на Leonardo S.p.A, како и продолжени активностите околу плановите и проектната документација. Исто така, по одобрување од страна на ЕБОР, на 05.10.2023

година е потпишан Амандман бр.1 на договорот со цел поефикасно одвивање на активностите, односно одвоена испорака на системот и на резервните делови, без финансиски импликации.

Предвидено е проектната компонента за нов Mode-S систем да биде финализирана до крајот на 2024 година.

4.2 Програма за капитални инвестициони вложувања на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје финансирани од сопствени средства

4.2.1 Набавка на AIP и ADQ софтвер

Набавка на монитори (ATC 2Kx2K монитори), 4 термички печатари (Toshiba B SA4T G) и 15 IDS терминали (компјутери со точно одреден модел по спецификација добиена од интеграторот на новиот АТМ систем – Leonardo) како дел од новиот АТМ систем, со што ќе бидат заменети постоечките уреди.

Постапката е објавена преку ЕСЈН (електронскиот систем за јавни набавки) и за истата е склучен договор со ЕО ТЦН Албанија. Постапката е реализирана и исплатени се средства согласно кои е склучен и договорот.

4.2.2 Набавка на AFTN/AMHS

Со набавката на 2 редувантни извори на електрично напојување ќе се обезбедат потребите како на постоечката, така и на новата АТМ зграда.

Изготвувањето на техничката спецификација беше преобемна и не беше финализирана бидејќи е потребно сите сектори во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје меѓу себе да се искоординираат со цел да не запре процесот на работење откако ќе се набави системот. Истиот не е реализиран во 2022 година, имајќи ги во предвид финансиските импликации на Друштвото предизвикани од пандемијата со Covid-19. Постапката не беше реализирана во 2023 година бидејќи за истата не беше доставена техничка спецификација.

4.2.3 PBN решение/DME – DME концепт

Приспособување на привремените простории за технички цели е потребно со цел новите VCS, VHF и VRRS системи да бидат инсталирани и ставени во употреба меѓусебно поврзани со сегашниот АТМ систем, независно од процесот на инсталација на новиот АТМ систем, кој вклучува и техничко-оперативна сала. Со тоа ќе се овозможи замена на постоечките системи во најбрзо време, односно ќе се зголеми сигурноста и безбедноста на целокупниот АТМ систем.

Заради вонредната состојба и пандемијата со Covid-19, а согласно Одлуката на УО на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје број 02-710/3 од 03.04.2020 година, капиталните инвестиции од сопствени средства се одложија за реализација за 2022 година. Постапката беше предвидена во Планот за јавни набавки за 2022 година, а за која по доставување Одобрение од НО истата ќе биде објавена преку ЕСЈН. Во планот за јавни набавки за 2023 година набавката беше предвидена со назив: DVOR – DME – Охрид, истата се објави, меѓутоа не

беше успешно реализирана бидејќи во огласот немаше пристигнато ниту една понуда.

5 Политика на човечки ресурси

Одделението за човекови ресурси на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во 2023 година, генерално беше посветено на давање на логистичка и советодавна поддршка на останатите сектори/одделенија и на вработените за сите прашања поврзани со човечкиот ресурс. Одделението се потруди да се реализира планираната политика и програма на човечките ресурси, а исто така продолжи со реализацијата на веќе утврдената и усвоена политика во вршење на дејности и активности поврзани со развојот на работната сила, промоција на управувањето со човечките ресурси. Во периодот од јануари до декември 2023 година Одделението за човекови ресурси во својот делокруг на работа извршуваше:

- Следење и примена на позитивната законска, подзаконска регулатива и интерни акти на Друштвото, со кои се уредени права од работен однос;
- Спроведување на Одлуки донесени од Управен Одбор;
- Изготвување на измени и дополнувања на правилник за систематизација на работните места како и изготвување на пречистен текст на истиот;
- Изготвување предлози за политики и процедури за човечкиот ресурс;
- Давање на мислење и информирање навремено на Управниот одбор за работите поврзани со човечкиот ресурс во Друштвото;
- Изготвување податоци за планираните вработувања во координација со извршните секторски директори и доставување на истите до одделението задолжено за изготвување на Годишниот финансиски план на Друштвото за 2024 година;
- Изготвување на барање за буџетска согласност до соодветно министерство, изготвување на огласи за вработување, објавување на истите во дневен печат и АВРСМ;
- Учество при селекција на кандидати за вработување на определено време како студенти;
- Изготвување на Договори за вработување и Анекси кон договор за вработување за вработените во Друштвото;
- Изготвување на акти за престанок на работниот однос (решенија и/или Спогодби);
- Изготвување на решенија за отсуство од работа (годишен одмор, рекреативен одмор, платено отсуство, неплатено отсуство), решенија за упатување на службен пат, решенија за исплата на финансиска помош, решенија за исплата при пензионирање на вработените од Друштвото, решенија за рефундирање на средства за обука, како и решенија за исплата за извршување работа на повреднувано работно место;
- Изготвување на планови за годишни одмори во соработка со другите одделенија, како и изготвување потврди поврзани со работниот однос за вработените по различни основи;
- Обработување на сите податоци за вработените од база на лични податоци и доставување на истите до одделенија за свои потреби;
- Ажурирање на база на податоци за вработените во Друштвото;
- Изготвување структура на вработените во Друштвото;
- Изготвување на електронска евиденција за потребите на одделението: нови вработувања, престанок на работниот однос, мирување на

- работниот однос, годишен и рекративен одмор, платено и неплатено отсуство, службени патувања, боледувања и други евиденции;
- Изготвување и доставување на податоци за вработените до осигурителните компании за осигурување на вработените;
  - Изготвување на податоци за лекарски прегледи за невоздухопловен персонал;
  - Изготвување на потврди за даночна пријава;
  - Изготвување и доставување на извештаи за слободни работни места на тримесечно ниво до Завод за Статистика;
  - Изготвување на евиденци на вработени кои се стекнуваат со права за регрес на годишен одмор, јубилејна награда и 13-та плата;
  - Изготвување на извештај за податоци за соодветна и правична застапеност на припадниците на заедниците и податоци за половата структура и степенот на образование за вработените во „М-НАВ“ А.Д.- Скопје и доставување на истиот до Народен правобранител на годишно ниво;
  - Ажурирање на персонални досиеја и архивирање на документацијата;
  - Учество во работењето како членови на разни комисии;
  - Учество во работењето на Надзорен Одбор;
  - Учество во преговори со репрезентативните синдикални организации;
  - Пријави/одјава на вработени во Агенцијата за вработување и во Фондот за здравство и Фонд за пензиско и инвалидско осигурување;
  - Соработка со Агенција за привремени вработувања (процесирање на Договор за ангажирани лица како и евидентирање на извештаи за работа и доставени фактури);
  - Комплетирање на целокупната документација, превод на истата, доставување до АВРСМ за пријава/одјава на странски лица кои преку проекти се ангажирани за давање услуги во Друштвото;
  - Соработка со Службен весник и Праксис за следење на позитивната законска регулатива во земјата и
  - Соработување и комуникација со другите институции по потреба од службена должност.

6 Регионална соработка; FAB's

Според SES регулативите горниот воздушен простор во европскиот и афричкиот ICAO – International Civil Aviation Organization регион (EUR and AFI ICAO region) мора да биде реконфигуриран во FAB-ови – Functional Airspace Blocks (функционални блокови на воздушен простор) како еден од начините за постигнување на SES целите. Организацијата на воздушниот простор во функционални блокови треба да го подобри планирањето и протокот на воздушниот сообраќај, да се зголеми ефикасноста на авијацијата во Европа, да се минимизираат доцнењата и да се оптимизира капацитетот на воздушниот простор преку задоволување на барањата на сите корисници на истиот.

Освен земјите членки на ЕУ, SES регулативите ги обврзуваат и земјите кои потпишале билатерални или мултилатерални договори за авио превоз со Европската Унија. Во овие земји спаѓаат Норвешка, Швајцарија, земјите на Западен Балкан, во кои спаѓа и Република Северна Македонија и Исланд кој не е обврзан да формира FAB бидејќи не е во рамки на европскиот ICAO регион.

Денес, постојат девет FAB иницијативи во кои се вклучени сите обврзани земји. Во поблискиот регион постоечки иницијативи се BlueMed FAB и Danube FAB.

Во процесот на позиционирање на Република Северна Македонија при одредувањето на стратегијата за приклучување на одредена FAB иницијатива пред се треба да се има предвид географската позиција и токовите на воздушниот сообраќај со цел оптимизација на капацитетите, потребата да се оптимизира интероперабилноста на системите и креирање на заедничка легислатива и стандарди помеѓу членовите на одреден FAB.

На 03.11.2011 година во Скопје е одржан состанок помеѓу замениците Министри за транспорт на Република Северна Македонија и Република Бугарија на кој состанок присуствуваа и делегации од воздухопловните власти на двете држави. На состанокот од страна на бугарскиот заменик министер беше врачена покана за Република Северна Македонија да се вклучи како набљудувач во Danube FAB. На 08.12.2011 година во Софија е одржан состанок помеѓу делегации на Bulatsa и Агенција за цивилно воздухопловство на Република Бугарија од една страна и „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и Агенцијата за цивилно воздухопловство на Република Северна Македонија на кој состанок од бугарската страна се презентирани процесите поврзани со статусот и состојбите на Danube FAB.

На 28.10.2015 година на шестиот состанок на Управувачкиот Совет на Danube FAB кој беше одржан во Софија, Република Северна Македонија се здоби со статус набљудувач во истиот. На ова претходеа повеќегодишни состаноци и консултации со и помеѓу членовите на Danube FAB-от, како и доставената и разгледана информација од страна на Владата на РСМ.

Во 2019 година, Република Северна Македонија преку Министерот за транспорт и врски побара Асоцијативно членство и во Bluemed FAB-от, со што отпочна процесот на формализирање на нашата улога во овој FAB. Како последица на сите претходни активности, како и состанокот на Bluemed GB (Governing Body) кој се одржа на 05.02.2020 година во Никозија, Кипар, на 27.04.2020 година Република Северна Македонија потпиша Договор за соработка со земјите членки на Bluemed FAB.

Во текот на 2023 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје учествуваше на состаноците организирани во рамки на воспоставените групи кои беа организирани на далечина поради практичноста.

Управувачкиот Совет на Danube FAB во текот на 2022 година побара од Република Северна Македонија да се изјасни за статусот на своето членство во оваа иницијатива сметајќи дека е предолг периодот во кој го имаме статусот обсервер.

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје е во фаза на изработка на cost-benefit анализа, која потоа, ќе биде презентирана на засегнатите страни со цел донесување одлука кон кој FAB да се приклучи.

7 Исполнување на дефинираните цели за 2023 година

7.1 Достигнување на Стандардите за безбедност, обезбедување и квалитет

Одделението за безбедност, обезбедување и квалитет – ОБОК (од 01.03.2023 година, преименувано е во Одделение за интегриран менаџмент систем – ИМС) согласно со внатрешните процедури и организациската структура е директно под Управниот Одбор на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Во 2023 година успешно ги реализира дел од активностите во согласност со годишниот план утврден од страна на Комитетот за Безбедност на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје како и задолженијата дефинирани во Упатството за управување со безбедноста (Safety Management Manuel), Процедурите од системот за управување со квалитет и Прирачникот за управување со обезбедувањето во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, како и дефинираните цели од Стратешкиот бизнис план на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

Главен заклучок во овој извештај е дека за 2023 година сите безбедносни индикатори, реактивни и проактивни, укажуваат дека безбедноста во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е задржана во рамките на утврдените таргети, а во некои делови од управувањето со системите за безбедност, обезбедување и квалитет е значително подобрена.

Во текот на 2023 година како дел од редовните, годишни активности на Одделението беа спроведени значаен број на испитувања на безбедносни настани и беа спроведени извлечените препораки, беа реализирани проценки на мали/големи Промени на функционалниот постоечки систем, како и дополнување на проценката на планираните големи измени кои се дел од проектите од ЕБОР и од Годишниот план за Јавни набавки на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

7.1.1 Безбедност

Отсекот за безбедност (ОБ) во Одделението за ИМС (интегриран менаџмент систем) во текот на 2023 година работеше на реализација на планираните активности од годишниот план, акциските планови, стратешките цели утврдени во SBP, како безбедно спроведување активности при донесени мерки во пандемија. Во текот на 2023 година сообраќајот бележи пораст, а активностите беа извршени со вообичаена динамика и без поголеми тешкотии.

KPI 1 - Пополнет е прашалникот Eurocontrol/CANSO SoE in SMS 2023 measurement questionnaire. По издавање на Конечниот извештај во однос на мерењето на безбедносната зрелост на системот за управување со безбедноста во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје можеме да кажеме дека SMS maturity level на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е на високо ниво „D“ кој означува Level D (Assured),

односно зрелоста на Друштвото во процесот на управување со безбедноста е уверено, потврдено. Прашалникот Standard of Excellence беше пополнет во текот на последното тримесечје од 2023 година.

KPI 2 - RAT tool е употребен во сите безбедносни настани со сериозност „C“ што докажува дека сите значајни инциденти се истражени дополнително преку софтверската алатка од Eurocontrol со цел да не се дојде до субјективно проценување - одредување на степенот на сериозност со зачестеноста (severity & Likelihood).

KPI 3 - Just Culture (Култура на праведност) во однос на овој главен индикатор, во Друштвото се дава голема важност на применување на принципите на Just Culture, односно создавање и развивање култура на правичност и неказниост единствено со цел да се пријавуваат настани без да се плашат од реперкусии. Од пријавените безбедносни настани, два беа предмет на Комитетот за праведност.

Како дел од редовните активности на ОБОК ќе ги наведеме и спроведување и изготвување на корективни планови за утврдените наоди од АЦВ и интерни наоди, Follow-up активности за препораки, мониторирање на safety performance и реализација на акциски планови, како и редовна координација со Офицерите за безбедност, Групата за безбедност и Комитетот за безбедност. Одржани се повеќе состаноци за кои се водат записници согласно со внатрешните процедури за управување со безбедноста.

Со вообичаена динамика се остваруваше и утврдената меѓународна, регионална и национална соработка со сите чинители во воздухопловната навигација (Eurocontrol, CANSO, FAB Danube/BlueMed, TAV, авиокомпанији, NATO и сл.). Исто така, Одделението за ИМС работеше на подобрување на Safety data base.

Во текот на 2023 година ажурирана е целокупната документацијата од системот за управување со безбедноста во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје, а со тоа и измена на одредени процеси со цел усогласување со барањата на ЕУ регулатива 373/2017.

Оперативно работење на персоналот за одржување на компетентност се реализираше редовно и со услови поставени во Оперативните Директиви издадени од АЦВ.

Во текот на 2023 година беа спроведени три безбедносни истражувања (surveys), едно истражување за безбедносна култура каде беа опфатени сите сектори на организацијата, и две таргетирани истражувања, едниот за ТМА и другиот за FMP, за кои конечниот извештај е во тек.

7.1.1.2 Тренд анализа на АТМ безбедносни настани за период од 01.01 до 31.12.2023 година

Пријавени се 42 оперативни (АТМ) настани, 15 технички, два AIS и 38 доброволни пријави.

7.1.2 Обезбедување

7.1.2.1 Физичко и сајбер обезбедување

По завршената имплементација на системот за обезбедување на надворешните уреди во 2022 година, во 2023 година не се превземаа активности во овој домен. Планирано е докомплетирање на позицијата OutMarker во близина на Катланово со панели за електрично напојување.

Направена е безбедносна проверка на вработените согласно Процедурата за безбедносна проверка на целиот персонал.

Од 14 Декември 2022 година во делот на физичко обезбедување за првпат е ангажирана надворешна агенција за обезбедување на зградата на КЛ во близина на Аеродромот Скопје. Договорот на агенцијата беше со времетраење од 1 година и истиот е продолжен на 29 Декември 2023 година со истото времетраење.

Во делот за сајбер заштита, во април 2023 година беше реализиран вториот дел од пенетрацискиот тест на информациониот систем на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Тестот беше изведен од страна на експертски тим од Eurocontrol. Самиот тест траеше 5 дена. Беше тестирана физичката и информатичката опрема на податоците. Од тестот произлезе извештај во кој беа нотирани сите забелешки и недостатоци во информациониот систем. Во тек е подготовка на корективен акционен план со кој се предвидени мерки за отстранување на забелешките во краткорочен, среднорочен и подолгорочен период, во зависност од степенот на недостатоците.

Системот за EndProtection – заштита на клиентски компјутери со инсталација на EndProtection CheckPoint беше редовно мониториран.

Во изминатата 2023 година имаше неколку инциденти кои беа успешно надминати. Во првата половина на 2023 година имаше позначаен инцидент како резултат на успешен phishing маил кој можеше да резултира со значајна финансиска штета, но на крајот беше успешно спречен.

Како постојан приоритет на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е подигнувањето на степенот на обуката на вработените во Отсекот за обезбедување, континуирано работење на подигнување на степенот на свесност и култура за обезбедување кај сите вработени во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

Во однос на имплементација на стандард ISO 27001 - Системи за управување со безбедност на информациите, за жал планираната имплементација не се реализира. Истата е одложена за 2024 година.

Мотивацијата на вработените за пријавување на настани од обезбедувањето продолжува да претставува еден од приоритетите во 2024 година.

7.1.2.2 Security проценки

Во текот на 2023 година беше направен интересен пенетрациски тест што претставуваше еден вид на проверка на способноста на системот да одговори на сајбер напади. За 2023 година се правеа континуирани проценки на сајбер закани и анализи на постоечката ситуација со сајбер обезбедувањето во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

7.1.2.3 Надзори и мерки за проверка на квалитетот на сервисот

Согласно планот за надзори и интерни мерки, во 2023 година беа спроведени контролни проверки на системот за физичко обезбедување. Во текот на месец април 2023 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје требаше да биде дел од вежба за киднапирање на патници и персонал заедно со ТАВ Македонија. Заради објективни причини истата се одржа во помал обем – само киднапирање на патници и се спроведе во ТАВ Македонија.

7.1.3 Квалитет

Клучни показатели на успешност за Системот за управување со Квалитет за 2023 година се:

а) Документација

- Во текот на 2023 година се работеше интензивно на усогласување на Системот за Управување со Квалитет со барањата на ЕУ регулатива 373/2017, односно одржување на ажурен интранет портал на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје со новосоздадената документација од ISO 9001:2015; ISO 18001:2015 и ISO 45001:2018;
- Воведување на измени во процесот на извршување на интерните аудити (проверки) и следење на усогласеноста на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје со барањата на домашните и меѓународните закони, регулативи, анекси итн;
- Подготвена драфт документација усогласена со барањата на ЕУ регулатива 373/2017;
- Учество во процесот на креирање и ревидирање на доставените процедури, упатства, договори од страна на одделенијата во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје, како и активно учество во управување со промени применувајќи методи на системот за управување со квалитет.

б) Интерен Аудит (проверка)

- Планираните и спроведени надзори од страна на Одделението за ИМС обезбедија преглед на работењето на сите сектори и одделенија во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и притоа дадоа увид во

недостатоците и просторот за подобрување во управувањето со стандардите имплементирани во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје;

- Спроведена интерна проверка на системите за 2023 година во период 06-10.03.2023 година - Извештај МНВ-920-101.01 од 03.2023 година;
- Воспоставен начин на следење на препораките преку интранет порталот на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

в) Safety Survey

Во текот на 2023 година се отпочна со подготовки за спроведување на Safety Culture Survey во соработка со Eurocontrol. Со таа цел одржани се неколку состаноци со претставници од Eurocontrol каде беше дефиниран моделот по кој ќе се спроведува безбедносниот надзор. По електронска пошта од страна на Eurocontrol (Европска програма за безбедносна култура) беше дистрибуиран Електронскиот прашалник до вработените на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Прашалникот беше достапен од 20.11.2023 година и беше затворен на 25.11.2023 година. Во тек е обработка на финалниот извештај и планирани се работилници со репрезентативниот персонал за дискусија и толкување на заклучоците од прашалникот со различни групи на вработените на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

Во текот на 2023 година истотака беше спроведен таргетирано безбедносно истражување со цел проценка на степенот на влијанието на комбинираниот режим на работа, а особено неговото влијание врз оперативниот воздухопловен персонал во ТМА.

г) Спроведени обуки од отсек Квалитет/ Безбедност

- Во текот на месец февруари 2023 година беше спроведена интерна/инструктивна/со испит обука во однос на Системот за управување со безбедност (теорија и вежби), квалитет и човечки фактор согласно програма за обука на МЕТ персонал.

д) Сертификација

Во текот на месец април 2023 година беше спроведен екстерен аудит (проверка) од страна на сертификационата куќа TUV Nord и беше заклучено дека системот е во согласност со барањата на релевантниот стандард и континуирано ги постигнува дефинираните политики и цели и дека примената на системот е ефикасна. Во согласност со наодите од ревизијата беа издадени/обезбедени сертификати за ISO 9001:2015; ISO 18001:2015 и ISO 45001:2018.

ѓ) Безбедносни проценки

Отсек квалитет/безбедност беше вклучен во текот на спроведување на безбедносни проценки, и тоа:

- SA 01/2023-;
- SA 02/2023-;
- SA 03/2023-;
- SA 04/2023-;
- SA 06/2023-;
- SA 07/2023-;
- SA 09/2023- и
- SA 11/2023-.

7.2 Достигнување на нивоата за заштита на животната средина

- Ажурирана документација од ISO стандардот за животна средина 14001:2015;
- Континуирано следење, охрабрување и информирање за правилно селектирање на отпадот и намалување на потрошувачките материјали кои најмногу се употребуваат во компанијата.

7.3 Засилување на човечките ресурси

Во 2023 година во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје засноваа работен однос 10 (десет) лица на неопределено време, а 8 (осум) работници се вработени од определено на неопределно време на исти работни места.

Во 2023 година по сила на закон поради стекнување со право на пензија работниот однос му престана на вкупно 1 (еден) вработен. На 2 (два) вработени работниот однос им престана спогодбено, а на 1 (еден) вработен работниот однос му престана по негово барање без отказан рок.

Бројот на вработени во Друштвото заклучно со 31.12.2023 година изнесува 310. Работењето продолжи со истата динамика и стручност при што континуирано се водеше сметка на оптимално искористување на човечките ресурси.

7.4 Зголемување на трошковната ефикасност

Со отварањето на воздушниот простор над Косово и зголемувањето на сообраќајот во Република Северна Македонија покрај оптималната искористеност на оперативните ресурси се постигна и значително подобрување на трошковната ефикасност на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје. Позитивниот тренд се бележи во текот на целиот период од 2015 до 2019 година, како и во текот на третиот референтен период RP3 (2022-2023 година), по завршување на пандемијата со Covid-19 во 2020/21 година и нормализацијата на сообраќајот во регионот.

Подетална информација за движењето на овој показател во 2023 година следи во делот - Клучни показатели на реализација.

7.5 Економска транспарентност

Економската транспарентност на работењето на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје се обезбедува преку доставување на финансиските извештаи до Владата на Република Северна Македонија, Eurocontrol, ЕБОР и Агенцијата за цивилно воздухопловство на Република Северна Македонија.

7.6 Усогласеност со регулативите и стандардите на SES (Единствено европско небо)

Во 2023 година „М-НАВ“ А.Д. - Скопје воспостави функција за следење на усогласеност согласно барањата на ЕУ регулатива 373/2017 при што обезбеди ефикасен процес преку кој потврдува одржување на стандардите за давање на услуги на воздухопловната навигација во согласност со домашните законски барања, барањата на ЕУ регулативите, SES регулативите, како и меѓународните ICAO анекси, стандарди и препорачани практики.

Тоа е потврдено и резултира со продолжување на Уверението за оспособеност за давање на услуги во воздухопловната навигација - последното издадено од страна на Агенцијата за цивилно воздухопловство во март 2022 година и со важност до март 2024 година.

Почнувајќи од 2010 година, Агенцијата за цивилно воздухопловство во континуитет издава Уверение за оспособеност за давање на услуги во воздухопловната навигација на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје континуирано ги следи најновите измени и дополнувања на меѓународните регулативи и стандарди и соодветно се подготвува за нивно целосно имплементирање, додека Агенцијата за цивилно воздухопловство преку редовните инспекциски надзори и контроли дополнително истото го проверува и потврдува.

На 01.12.2017 година стапи во сила Мултилатералната Спогодба за Основање на Европска Заедничка Воздухопловна област (ЕЗВО).

7.7 Подобрување на ATM/CNS системите

Подобрувањето на ATM/CNS системите е предвидено во рамките на „Проектот за надградба на македонскиот систем за воздухопловна навигација 02“ како што е наведено погоре во делот 4 - Инвестиции и развој.

7.8 Оптимизирање на управување со воздушниот простор

Влегувањето на Република Северна Македонија во SECS I FRA иницијативата овозможи повеќе опции при одредување на траекторијата што ја претпочита корисникот. Целосната прекугранична FRA им овозможува на авиокомпаниите подобро да ги искористат предностите на ветерот или да се прилагодат на одредени краткотрајни или долготрајни рутни ограничувања во рамки на европската мрежа. Подобрата употреба на опциите FRA на ниво на планирање на летот ја подобрува предвидливоста и го намалува обемот на работа на АТС. Оваа иницијатива не само што придонесува кон постигнување на целите на Европската комисија во врска со имплементацијата на „слободни рути“ низ Европа, туку ги исполнува и барањата на корисниците на воздушниот простор за располагање на повеќе опции за рути за ист пар на градови.

Од 02.12.2021 година, Албанија и Северна Македонија станаа составен дел на ентитетот SECSI FRA.

Со цел унифицирање на долните граници на земјите членки во ентитетот SECSI FRA, како и на уште поефикасно планирање на летот, на 15.06.2023 година долната граница на просторот на надлежност на Скопје FIR во рамки на SECSI FRA, се спушти на Flight Level 205 (од Flight level 245).

7.9 Достигнување на целите од LSSIP (Local Single Sky Implementation)

Со константното зголемување на воздушниот сообраќај во регионот на Европа, од особена важност за сите европски држави, како и за давателите на ANS услуги е пронаоѓањето на решенија со кои ќе се одговори на притисокот во поглед на капацитетот на воздушниот простор, влијанието врз околината, интеграцијата на новите видови на летала, безбедноста, како и зголемувањето на трошоците на авиокомпаниите поради доцнења и зголемена потрошувачка на гориво.

Функционалната рамка, која ги опишува и ги спојува сите технолошки решенија, унапредување на квалитетот на дадената услуга на корисниците како и развојот на напредните технологии кои произлегуваат од SESAR програмата е European ATM Master Plan.

European ATM Master Plan, во рамките на ЕУ воздухопловната стратегија и Single European Sky, е главната алатка за планирање на модернизацијата на Европскиот ATM систем. Тој ги дефинира приоритетите во развојот и примената на новите технологии кои се потребни за остварување на SESAR визијата, а тоа е воспоставување на потполно прилагодлив и отпорен ATM систем, способен за прифаќање на растечкиот воздушен сообраќај, на безбеден, сигурен и одржлив начин.

European ATM Master Plan Level 3 Implementation view, како интегрален дел на European ATM Master Plan се ажурира на годишно ниво за да ги рефлектира промените во глобалното воздухопловно опкружување, преку ефективна меѓусебна соработка на сите чинители во авијацијата и се однесува на промените на краток и среден рок (околу 5 години).

European ATM Master Plan L3 2023, ги рефлектира промените настанати со донесувањето на новата SES Регулатива (CP1) од 21.02.2021 година и главниот фокус е ставен на усогласување и унифицирање на процесот на планирање и мониторирање на спроведување на целите на SESAR, како и инкорпорирање на Airspace Architecture Study Transition Plan.

European ATM Master Plan L3 Implementation view 2023 содржи 92 Implementation Objectives, со дефинирани временски рокови за имплементација на истите.

Прогресот во однос на поставените Implementation Objectives ги следи SJU (SESAR Joint Undertaking) преку LSSIP (Local Single Sky Implementation) документите, кои даваат екстензивна, консолидирана и хармонизирана слика на прогресот во планирањето и примената на елементите на European ATM Master Plan и SES Регулативата и се директен одраз на посветеноста на цивилните и воените национални агенции, давателите на услуги на воздухопловна навигација, како и на аеродромските оператори, во имплементацијата на истите. Квалитетот на податоците од LSSIP документите овозможува веќе неколку години истите да бидат единствен извор во изработката на извештајот за имплементација на ICAO Aviation System Block Upgrades (ASBUs), за областа ICAO/EUR.

Во LSSIP 2023 North Macedonia документот, од вкупно 35 Implementation Objectives кои се применливи за нашата држава, 12 се целосно

имплементирани, 16 се во фаза на имплементација, за 3 е планирано отпочнувањето, а 4 се уште не се планирани. Најголем дел од оние Implementation Objectives кои се во фаза на имплементација се тесно поврзани со имплементацијата на неколку големи проекти во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, како што се New ATM System Project, Supply And Installation Of New Mode S MSSR, PBN Implementation.

7.10 Исполнување на целите на Одделението за внатрешна ревизија

Целта на ревизијата е преку систематски дисциплиниран пристап да изврши проверка и проценка на процесите во Друштвото и да му обезбеди разумно уверување на раководството на Друштвото дека процесите се организирани и се извршуваат во согласност со законската регулатива и донесените интерни акти и дека постоечките ресурси се користат економично, ефикасно и ефективно и во функција на остварување на целите. Со ваквиот пристап, внатрешната ревизија ја зголемува „додадената вредност“ на Друштвото.

Одделението за внатрешна ревизија ги планира своите ангажмани во согласност со целите на Друштвото и оценката за состојбата на системот на финансиското управување и контрола.

Одделението согласно Годишниот план за работа на одделението за 2023 година издаде: еден ревизорски извештај на услуги на уверување; еден ревизорски извештај од спроведена вонредна ревизија; една информација за спроведена услуга на советување; два ревизорски ангажмани на услуги на советување се пренесоа за 2024 година; три ревизорски извештаи за следење на препораки по извештаи издадени во претходен период; три други советодавни ангажмани по основ на одлука на УО поврзани со активности на раководството за управување со ризици и дефинирање на контролни мерки; информација за усогласеност на финансиските податоци од тримесечните извештаи и годишниот извештај за финансиското работење на Друштвото за 2023 година, од аспект дали податоците во извештаите кореспондираат со податоците од главна книга и финансискиот план на Друштвото.

Во текот на годината, присуство на обуки (онлајн и со физичко присуство) за одржување на професионалната компетентност.

8 Клучни индикатори на изведба (Key Performance Indicators)

8.1 Трошковна ефикасност – (Cost efficiency)

Од финансиски аспект на работењето на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, утврден е клучен показател за трошковната ефикасност (*cost-efficiency key performance indicator*) и тоа како единица трошок по наплата единица за реализиран прелет на воздухоплов (*en-route costs per service unit*), изразен на реално ниво (индекс на цени – основа 100 во 2009).

Пред почетокот на третиот референтен период RP3 (2020-2024), „М-НАВ“ А.Д. - Скопје на локално ниво ги прилагоди целите на Европската Унија за RP3 од областа на трошковната ефикасност дефинирани со ЕУ Регулацијата бр. 2019/317, со просечно годишно намалување на единечните цени за услуги при прелети од -1,9% за 2020 година, -1,9% за 2021 година, -1,9% за 2022 година, -1,9% за 2023 година и -1,9% за 2024 година, изразено на реално ниво т.е.(индекс на цени 2009 година).

Меѓутоа, во 2020 година заради катастрофалното влијание на пандемијата со Covid-19 и падот на сообраќајот од 56,5% на годишно ниво и покрај големиот број на анти-кризни и рестриктивни мерки преземени од страна на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје, овој показател во 2020 година беше драматично нарушен. Иако со помал интензитет, кризата поврзана со пандемијата продолжи и во 2021 година, а „М-НАВ“ А.Д. - Скопје се соочи со намален обем на сообраќајот од 30,3% споредено со 2019 година, т.е. периодот пред пандемијата. Трошоците за давање на услуги при прелети во 2021 година на реално ниво беа намалени за 9%, додека трошокот по наплата единица за реализиран прелет на воздухоплов (*en-route costs per service unit*) за 42,4%.

Заради продолжената криза со сообраќајот во текот на 2020 и 2021 година, на локално ниво не беше извршено формално усогласување со ревидираните цели на ниво на ЕУ предвидени со вонредните мерки ЕУ регулативата 1627/2020 кои се однесуваа на ревизија на целите поврзани со клучниот показател за трошковна ефикасност за третиот референтен период од 2020-2024 година.

Почнувајќи од второто тримесечје на 2022 година па се до крајот на 2023 година „М-НАВ“ А.Д. – Скопје бележи значителен пораст на сообраќајот и вкупниот број на наплатни единици од 15% во 2023 година во споредба со 2022 година и покрај фактот што вкупните трошоци за давање на услуги при прелети во 2023 година на номинално ниво се задржаа приближно на истото ниво како и во 2022 година. Сето тоа доведе до дополнително намалување на единицата трошок по наплата единица за реализиран прелет во 2023 година од 20,6% споредено со 2022 година, (прикажано во табелата 8.1. подолу).

Табела 8.1: Показател на трошковната ефикасност за давање на услуги при прелети во период 2019-2023 година

година	2019 A	2020 A	2021 A	2022 A	2023 A
Инфлација %	0.8%	1.2%	3.2%	14.2%	9.5%
Индекс на цени (основа 100 во 2009)	115.0	116.4	120.1	137.2	150.2
трошоци во мил. денари (реално ниво)	801	641	584	743	678
% н/н-1		-20.0%	-8.9%	27.3%	-8.7%
наплатни единици (service units) '000	0.395	0.174	0.275	0.419	0.482
Един. трошок за прелети (реално ниво)	2,027.1	3,683.2	2,122.0	1,772.7	1,406.6
% н/н-1		81.7	-42.4	-16.5	-20.6

8.1.1 Единечна цена на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за прелети на воздухоплови во Република Северна Македонија

Табела 8.1.1: Единечна цена (ЕУР) за прелети на воздухоплови во Република Северна Македонија за период 2014-2023 година

Од графиконот погоре може да се забележи континуиран тренд на намалување на единечната цена за прелети во зоната на наплата на РСМ во периодот од 2014 до 2020 година. Треба да се истакне дека со отворањето на воздушниот простор над Косово во 2014 година се создадоа предуслови за зголемување на сообраќајот и следствено на тоа пораст на приходите од прелети на воздухоплови. Воедно порастот имплицираше зголемена финансиска стабилност на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје и создавање предуслови за намалување на единечната цена на прелетите во периодот што следеше. Согласно горенаведеното, во текот на вториот референтен период од 2015 до 2019 година бележиме континуиран тренд на намалување на цената на прелетите, за да во 2019 година имаме најголемо намалување од приближно

13% споредено со 2018 година. Оваа единечна цена на прелетите се задржа на приближно истото ниво и во целата кризна со пандемија 2020 година.

Меѓутоа, состојбата со пандемијата од Covid - 19 што го зафати целиот европски регион и пошироко, почнувајќи од второто тримесечје во 2020 година имаше директен и катастрофален удар врз воздушниот сообраќај и воздухопловството во целина, а како клучен сегмент на воздухопловството и врз давателите на услуги на воздухопловна навигација. Во оваа прилика потсетуваме дека во 2020 година и покрај големиот број антикризни и рестриктивни мерки кои што ги спроведе „М-НАВ“ А.Д. – Скопје заради катастрофалното влијание на пандемијата и падот на сообраќајот од 56,5% во споредба со 2019 година забележа пад на вкупните приходи од приближно 10 милиони ЕУР споредено со 2019 година што на крајот резултираше со финансиска загуба на Друштвото од 5,8 милиони ЕУР во 2020 година.

Меѓутоа, почнувајќи веќе од второто тримесечје на 2022 година па се до крајот на 2023 година, „М-НАВ“ А.Д. – Скопје бележи значителен пораст на сообраќајот и бројот на наплатни единици од 52,2% во 2022/21 година и дополнителни 15% во 2023/22 година. Тоа создаде услови за намалување на единечната цена за услуги при прелети во 2023 година за 7,9% споредено со истата во 2022 година. На ова му претходеше процесот на консултации со корисниците на услугите кои што беа информирани во врска со сите прашања поврзани со услугите, капиталните расходи и финансирањето на организацијата во наредниот период.

Согласно ЕУ регулативата бр.1794/2006 за утврдување на заеднички систем за наплата на услугите на воздухопловната навигација, во прилог кон “Одлуката за начинот на определување на висината на надоместокот за користење на услуги на воздухопловна навигација и начинот на наплата како и висината и начинот на определување на делот од надоместокот за користење на услугите на воздухопловна навигација, донесена од Владата на РСМ, (Сл. Весник на РСМ бр.194/2019), сите приходи остварени од прелети во РСМ во 2023 година во вкупен износ од 23.849.933,95 евра се распределуваат врз основа на претходен договор посебно еден дел на сметка на „М-НАВ“ А.Д. – Скопје, а другиот на сметка на Агенцијата за цивилно воздухопловство на РСМ од страна на Eurocontrol како надоместок за финансирање на трошоците за давање на услугите за прелети во Република Северна Македонија. Овој надоместок од прелети е распределен во 2023 година од страна на Eurocontrol во сооднос 16,7% на Агенцијата за цивилно воздухопловство, а 83,3% на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје (допис од АЦВ до Eurocontrol, бр. 05-1436/1 од 19.12.2022 година).

8.1.2 Единечна цена на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за терминални услуги на воздухопловна навигација во Република Северна Македонија

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје како давател на услуги на воздухопловна навигација остварува приходи и од давање на услуги на контролата на летање при полетување и слетување на воздухоплови на двата меѓународни аеродроми во Република Северна Македонија, во Скопје и во Охрид. Приходот од терминални услуги во 2023 година изнесуваше нешто повеќе од 197 милиони денари, што воедно претставува зголемување од 40,3% споредено со реализираните приходи во 2022 година.

Согласно делот 5.04 од Договорот за заем со ЕБОР за финансирање на „Проектот за надградба на системот на воздухопловна навигација“ во Република Северна Македонија, потпишан на 29.07.2022 година и заради

ефикасно сервисирање на обврските по истиот, единечната цена за терминални услуги од 01.11.2022 година изнесува 4 ЕУР по тон максимална тежина на воздухопловот во полетување. Висината на единечната цена за терминални услуги од 4 ЕУР по тон остана непроменета и во текот на 2023 година.

8.2 Безбедност, обезбедување и квалитет (Safety, Security and Quality)

„М-НАВ“ А.Д. - Скопје ги има опфатено сите три КPI утврдени во нашите национални правилници и SES регулативи/ЕС преку годишниот преглед за зрелост на системот за управување со безбедноста раководен од страна на Eurocontrol и CANSO (пополнет прашалник од „М-НАВ“ А.Д. - Скопје/ОБОК) како и соодветни надзори од АЦВ. Одделението за ОБОК успешно ги надмина сите три индикатори како показатели за успешност и тоа:

- Безбедносна зрелост на системот за безбедност (Safety Maturity);
- RAT алатка (анализа на сериозни и поголеми безбедносни настани) и
- Култура на праведност (Just culture).

8.2.1 Безбедносна зрелост на системот за безбедност (Safety Maturity)

Најважен индикатор кој дава реална слика за спроведување на SMS е делот на анализирање на спроведување и мерење на системот за безбедност - зрелоста на постигнатите таргети во делот на SMS во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје и отстранување на можните слабости. Преку спроведениот прашалник за зрелоста од наша страна, а изготвен од страна на Eurocontrol и CANSO, во табелата 8.2 подолу се гледа дека „М-НАВ“ А.Д. - Скопје согласно Eurocontrol/CANSO SMS Standard of Excellence Measurement е оценет со високо ниво на зрелост во речиси сите области.

Табела 8.2.1: Резултати во делот на анализирање на спроведување и мерење на системот за безбедност – зрелоста на постигнатите таргети во делот на SMS во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 2019-2023 година

	2019	2020	2021	2022	2023
Lowest response to any question	B	B	C	C	C
Number of questions at the lowest response Level	2	3	1	4	3
Number of Questions at Each Level				2022	2023
Level A (Informal Arrangements)	0	0	0	0	0
Level B (Defined)	2	3	0	0	0
Level C (Managed)	2	1	1	4	3
Level D (Assured)	29	29	32	18	10
Level E (Optimised)	0	0	0	0	0

Во табелата 8.2 е прикажан прогресот кој е направен во однос на 2019 година како база на мерењето на постигнувањата споредено со 2020, 2021 и 2022 година.

Мерењата во 2023 година се вршени на нов online прашалник и преку интервју спроведени од страна на CANSO.

По издавање на Конечниот извештај во однос на мерењето на безбедносната зрелост на системот за управување со безбедноста во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје можеме да кажеме дека SMS maturity level на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје е на високо ниво “D” кој означува Level D (Assured), односно зрелоста на Друштвото во процесот на управување со безбедноста е уверено, потврдено. Прашалникот Standard of Excellence беше пополнет во текот на последното тримесечје од 2023 година.

Извештајот од Eurocontrol и CANSO преку кој се мери зрелоста на системот за управување со безбедноста дава реална слика за системот, односно за декларираниите заложби на Друштвото, како и посветеноста за унапредување и континуирано развивање на системот за управување со безбедноста, со цел да се задржат сите високи нивоа на безбедност. Оцена “C”, во овогдинешниот извештај се однесува на две Study Areas, поради додадени нови барања согласно ЕУ регулатива 373/2017 која стапи во сила во март 2024 година, а останатите Study Areas се оценети со оценка “D”.

8.2.2 RAT алатка (анализа на сериозни и поголеми безбедносни настани)

Првичната анализа за секој A-serious, B-major, C-significant настан се потврдува со RAT алатка (Risk анализа) од Eurocontrol. За 2023 година сите настани квалификувани со оваа категорија се испитани и преку RAT алатката, со цел да не се дојде до субјективно проценување-одредување на степенот на сериозност со зачестеноста (severity & Likelihood).

Табела 8.2.2.1: Пријавени настани според видот во 2023 во однос на 2022 година

Тип на настан	2022	2023
ATM	43	42
CNS	23	15
Доброволни	27	38
MET	/	/
AIS	2	2

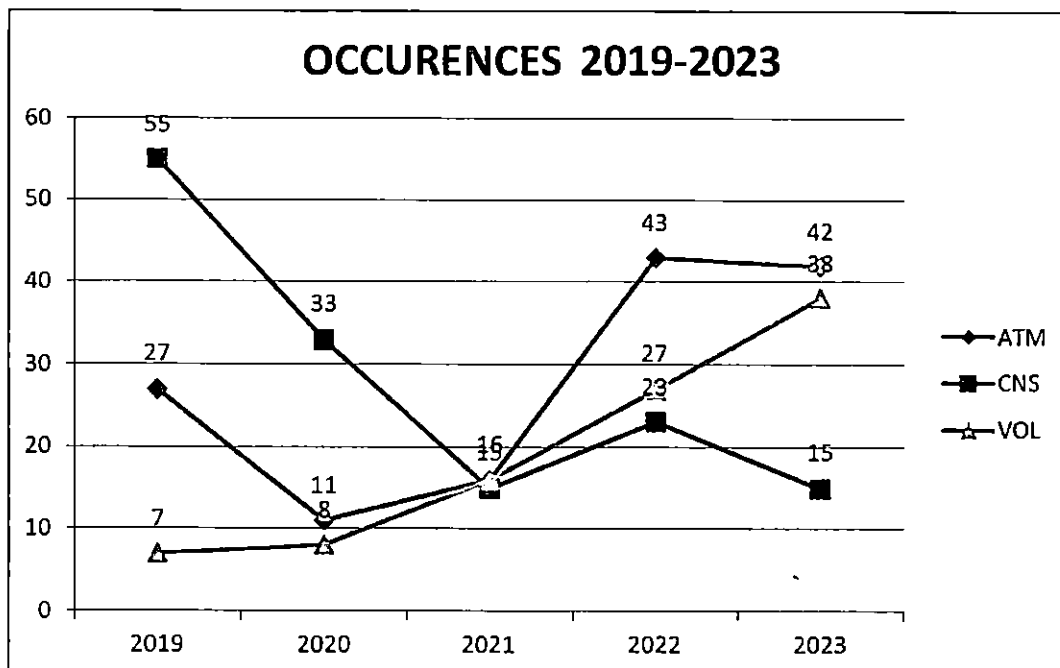
Во 2023 година пријавени се вкупно 97 настани, а во споредба со 2022 можеме да забележиме охрабрување за пријавување на настани кај оперативниот персонал во СВН и зголемување на бројот на доброволни пријави од кои можат да произлезат препораки за зголемување на безбедноста во „М-НАВ“ А.Д.- Скопје. Во однос на одделенијата MET и AIS потребно е дополнително информирање за принципот на култура на правичност со цел поттикнување на доброволно пријавување на настани. За таа цел во 2024 година еден “safetyletter” треба да биде посветен на овие одделенија.

Во текот на 2023 година беа спроведени три безбедносни истражувања (safety survey). Едно истражување на безбедносна култура во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје во соработка со Eurocontrol и две таргетирани истражувања, едно за ТМА и другото за FMP извештајот кој е во тек.

Табела 8.2.2.2: Безбедносни таргети и индикатори на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година

Performance Leading and Lagging Indicators	Performance				Overall
	Qtr1	Qtr2	Qtr3	Qtr4	
Mandatory O Reports per 100 000 flights	5	17	7	14	16 (42@267 K)
Mandatory T Reports per 100 000 flights	5	7	7	4	6 (15@267 K)
Voluntary Reports/year	1	12	9	5	27
METEO Reports/year	/	/	/	/	/
AIS Report/ year	/	/	/	/	0
Safety meetings/year			/		
Safety briefings/year	/	/	/	/	0
Safety audits per year	/	/	/	/	0
RAT analyzed occ/y (A, B, C severity) SMI;RI)	/				
Fatal accidents per 100 000 flights	/	/	/	/	0
Serious incidents per 100 000 flights (A)	/	/	/	/	0
Major incidents per 100 000 flights (B)	/	/	/	/	0
Significant incidents per 100 000 flights (C)	1	3	3	/	@267k
SMI /100 000 flights	1	/	2		@267k
Airspace infringement/ annual basis	/	/	/	/	/
Bird strike per 1000 flights				1	total
Runway incursion per 4000 flights					
Runway excursion per 4000 flights	/	/	/	/	0

Табела 8.2.2.3: Број и вид на безбедносни настани во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за период 2019-2023 година

Во 2023 година се реализирани **266.990** воздухопловни операции односно **17,3%** повеќе од 2022 година или исказано во апсолутна вредност зголемување од **39.368** операции. Ова е рекорден број на операции во историјата на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

Забележан е тренд на следните настани:

А) напади со ласер

Има вкупно 10 пријавени безбедносни настани поврзани со осветлување со ласер. За сите овие настани е следена процедурата и се информирани надлежните служби.

Б) проблеми со транспондер

Забележани се 4 пријави за проблеми со транспондер. Иако овој настан е пријавен неколку пати очекуваме намалување на бројот на пријави од овој тип во 2024 година. Проблемот во ниту еден од случаите не е системски и не е поврзан со опремата на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје.

В) секторски капацитет

Вкупно 4 пријави поврзани со секторски капацитет. Иако бројот на овие пријави е релативно мал се појавува тренд кој може да има големо влијание врз безбедноста. Се почесто предвидувањата кои ги добиваме од NM не се совпаѓаат со реалниот број на прелети кои реално се остваруваат. Побарана е анализа од FMP со цел да се утврди причината за ваквото несовпаѓање. Постои

потреба од препорака која ќе овозможи избегнување на погрешно предвидување на секторски капацитет а истата ќе може да се донесе кога ќе се добијат доволно информации од FMP. FMP има на располагање алатки со кои може да ги заштити капацитетите на нашите сектори и тоа со pre-tactical ограничувања посебно кога исти такви ограничувања се активираат кај соседите и доведуваат до прелевање на сообраќајот во нашите сектори што доведува до преоптоварување на истите.

Г) координација

Постојат 3 пријави за проблем во координација/комуникација. Дел од овие пријави се забележани во ситуации на сложени метеоролошки услови и преоптеретеност на сектори. Митигација на овој тренд е извршена преку одржување на симулатор за освежување на знаењата каде се одработени вежби со невообичаени ситуации и со висок број на операции.

8.2.3 Култура на праведност (Just Culture)

Во текот на 2023 година беа разгледани два настани, за кои Just Culture Committee донесе одлуки согласно Политиката за култура на праведност. По одржани состаноци на JCC исто така беа преземени чекори за измена на Политиката во одредени области со цел подобрување на процесот на носење на одлуки. Во 2023 година беше ажурирана Политиката за култура на праведност во согласност со ЕУ Регулатива 2017/373.

8.3 Капацитет (Capacity)

Постоечките капацитети беа повеќе од доволни за опслужување на побарувањата од корисниците на воздушниот простор во текот на 2023 година.

Табела 8.3.1: Капацитет на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година

Skopje ACC	Traffic		En-route Delay (min. per flight)		Capacity	
	2023 vs.2022	% of 2019	All reasons	ACC Reference Value	Capacity Gap?	Baseline
Year	+14%	121%	0.23	0.06	Yes	
Summer	+10%	116%	0.33			73
Summer 2023 performance assessment						
The average delay per flight was 0.33 minutes per flight in Summer 2023. 60% of the delays were due to the reason ATC Capacity, 39% due to Weather and 1% due to ATC Equipment.						
Operational actions			Achieved	Comments		
Improved flow and capacity management techniques			Ongoing			
Additional 2 ATCOs			Yes			
New VCS			Yes			
Maximum configuration: 3 sectors			Yes			
Remedial measures			Achieved	Comments		

Continued effort to increase staffing levels and/or availability	Yes	
Continued alignment of traffic demand and sector opening times	Yes	
Adequate planning for the transition to the new system	Ongoing	
Revision of sector capacities after the implementation of the new ATM system	Ongoing	
Central/South East Europe airspace restructuring and re-sectorisation	Ongoing	
Operational excellence	Yes	

Табела 8.3.2: Прогноза на Eurocontrol за процентуален раст на авиосообраќајот за период 2023-2029 година за „М-НАВ“ А.Д. - Скопје

EUROCONTROL Forecast Update 2023-2029 - October 2023											
IFR Movements (Growth)		2020 A	2021 A	2022 A	2023 F	2024 F	2025 F	2026 F	2027 F	2028 F	2029 F
North Macedonia	High	.	.	.	16%	8.3%	4.4%	4.4%	4.0%	3.5%	2.8%
	Base	-57%	62%	51%	15%	6.8%	2.2%	2.7%	2.3%	2.1%	1.3%
	Low	.	.	.	15%	5.1%	0.0%	0.8%	0.5%	0.5%	-0.2%
ECAC	High	.	.	.	10%	9.1%	3.6%	3.4%	2.9%	2.7%	2.1%
	Base	-55%	25%	48%	10%	6.9%	1.7%	2.0%	1.7%	1.7%	1.0%
	Low	.	.	.	8.8%	5.9%	-0.1%	0.5%	0.3%	0.4%	-0.3%

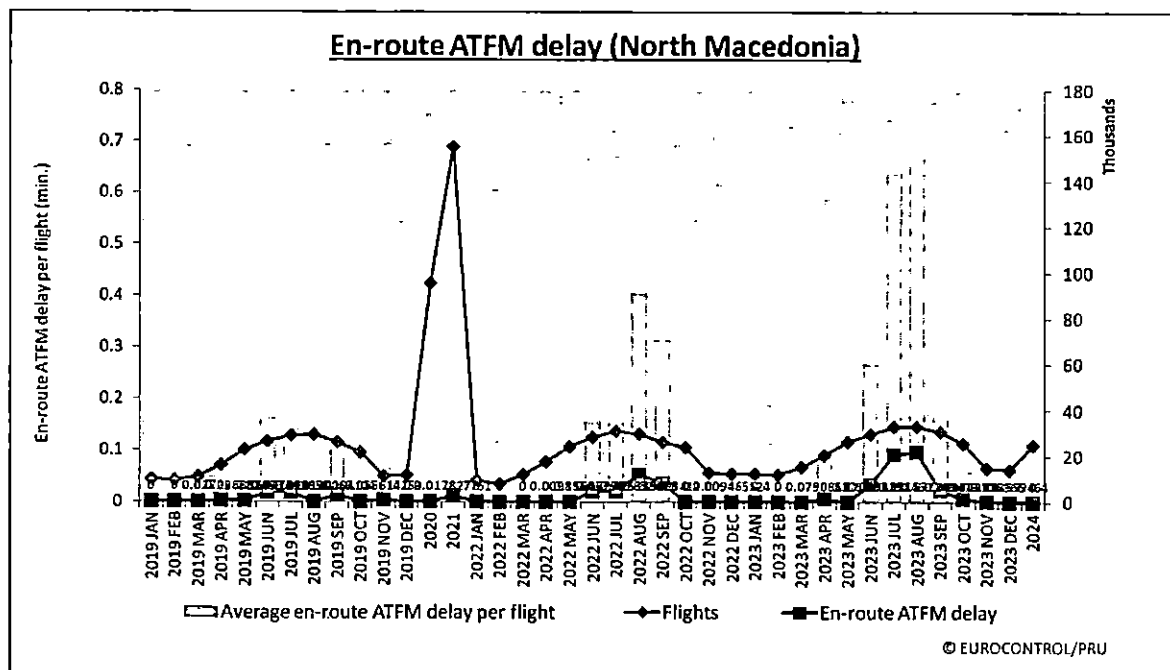
8.4 Доцнење кај прелетите (Delay)

Табела 8.4.1: Референтни вредности за доцнење кај прелетите во „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година во однос на 2022 година и 2019 година

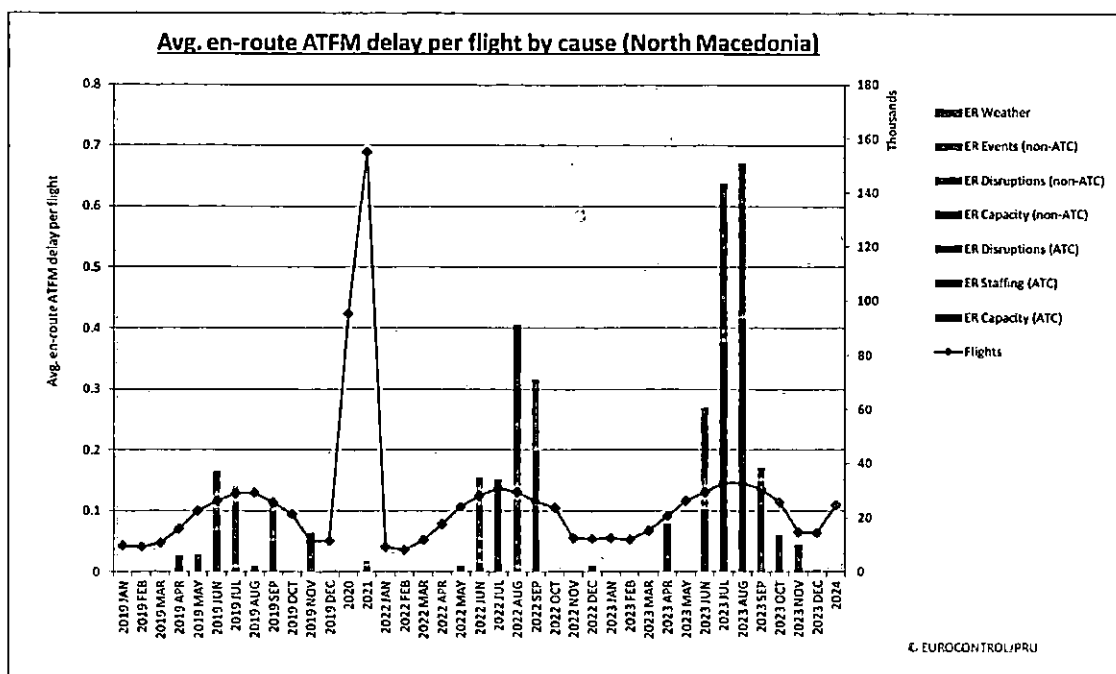
min.	JAN	FEB	MAR	APR	MAY	JUN	JUL	AUG	SEP	OCT	NOV	DEC
Delay,2019	0	0	0	435	650	4,341	4,098	295	2,944	0	744	0
Average en-route ATFM delay per flight	0.00	0.00	0.00	0.03	0.03	0.16	0.14	0.01	0.11	0.00	0.07	0.00
Flights	9,664	9,192	10,787	15,936	22,500	26,345	29,004	29,150	25,801	21,376	11,339	11,508
Dealy,2022	0	0	0	0	236	4,396	4,708	11,947	8,211	0	0	116
Average en-route ATFM delay per flight	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.16	0.15	0.41	0.32	0.00	0.00	0.01
Flights	9,377	8,018	11,800	17,519	23,992	28,097	30,813	29,485	26,009	23,827	12,501	12,255
Delay,2023	0	0	0	1,626	0	7,988	20,946	22,019	5,262	1,548	663	51
Average en-route ATFM delay per flight	0.00	0.00	0.00	0.08	0.00	0.27	0.64	0.67	0.17	0.06	0.04	0.00
Flights	12,385	11,891	15,139	20,565	26,262	29,552	32,811	32,787	30,643	25,642	14,754	14,328

Табела 8.4.2: Доцнење кај прелетите во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за период 2019-2023 година

Табела 8.4.3: Причини за доцнење кај прелетите во „М-НАВ“ А.Д. – Скопје за период 2019-2023 година

9 Ревидирани финансиски извештаи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година

Извештај за финансиската состојба

	Бел.	31 декември 2023	Во илјади денари 31 декември 2022
СРЕДСТВА			
Нетековни средства			
Недвижности, постројки и опрема	5	668,138	647,236
Нематеријални средства	6	4,758	6,876
		672,896	654,112
Тековни средства			
Залихи	8	11,487	12,395
Побарувања за повеќе платен данок на добивка		3,769	17,881
Побарувања од купувачи и останати побарувања	9	199,559	201,104
Парични средства и еквиваленти	10	754,276	484,760
		969,091	716,140
Вкупно средства		1,641,987	1,370,252
КАПИТАЛ И ОБВРСКИ			
Капитал			
Основна главнина	11	1,552,034	1,552,034
Дисконт на емитирани акции		(388,141)	(388,141)
Резерви		8,721	1,873
Акумулирана добивка / (загуба)		117,991	(131,690)
Вкупно капитал		1,290,605	1,034,076
Обврски			
Нетековни обврски			
Позајмици	12	211,528	183,749
Разграничени приходи од донации	13	6,590	8,395
Резервации	14	6,809	6,130
		224,927	198,274
Тековни обврски			
Теконо доспевање на долгорочните позајмици	12	40,451	23,116
Обврски кон добавувачи и останати тековни обврски	15	86,004	114,786
		126,455	137,902
Вкупно обврски		351,382	336,176
Вкупно капитал и обврски		1,641,987	1,370,252

Извештај за сеопфатната добивка

	Белешка	Во илјади денари За годината што завршува на 31 декември	
		2023	2022
Приходи од работењето	16	1,430,180	1,301,727
Останати деловни приходи	17	14,754	3,862
Вкупни приходи		1,444,934	1,305,589
Трошоци за материјали и одржување	18	(53,338)	(70,180)
Трошоци за вработени	19	(971,445)	(971,313)
Амортизација и депрецијација	5, 6	(39,609)	(35,107)
Останати деловни расходи	20	(98,528)	(79,247)
Добивка од деловни активности		282,014	149,742
Финансиски приходи	21	1,949	1,728
Финансиски расходи	21	(13,322)	(14,513)
Финансиски (расходи), нето		(11,373)	(12,785)
Добивка пред оданочување		270,641	136,957
Данок на добивка	22	(14,112)	-
Добивка за годината		256,529	136,957
Останата сеопфатна добивка за годината		-	-
Вкупна сеопфатна добивка за годината		256,529	136,957

Извештај за промените во капиталот

	Основна главнина	Дисконт на емитирани акции	Резерви	Во илјади денари Акумулирана добивка/ (загуба)	Вкупно
На 1 јануари 2023	1,552,034	(388,141)	1,873	(131,690)	1,034,076
<i>Трансакции со сопствениците</i>					
Распределба на резерви (Белешка 11)	-	-	6,848	(6,848)	-
Вкупно трансакции со сопствениците	-	-	6,848	(6,848)	-
Добивка за годината	-	-	-	256,529	256,529
Останата сеопфатна добивка	-	-	-	-	-
Вкупна сеопфатна добивка	-	-	-	256,529	256,529
На 31 декември 2023	1,552,034	(388,141)	8,721	117,991	1,290,605
На 1 јануари 2022	1,522,034	(388,141)	-	(266,774)	897,119
<i>Трансакции со сопствениците</i>					
Распределба на резерви (Белешка 11)	-	-	1,873	(1,873)	-
Вкупно трансакции со сопствениците	-	-	1,873	(1,873)	-
Добивка за годината	-	-	-	136,957	136,957
Останата сеопфатна добивка	-	-	-	-	-
Вкупна сеопфатна добивка	-	-	-	136,957	136,957
На 31 декември 2022	1,522,034	(388,141)	1,873	(131,690)	1,034,076

Извештај за паричните текови

	Белешка	Во илјади денари За годината што завршува на 31 декември	
		2023	2022
Оперативни активности			
Добивка за годината пред одданочување		270,641	136,957
Корекции за:			
Амортизација и депрецијација	5, 6	39,609	35,107
Отпис на недвижности, постројки и опрема	20	-	218
Резервација за користи на вработени	14	746	705
Приход од ослободување на разграничени донации	17	(1,805)	(1,892)
Расход од обезвреднување на побарувања од купувачи	20	5,839	6,879
Расход од отпис на побарувања од купувачи	20	12	3,736
Приходи од камати	21	(1,715)	(1,098)
Расходи по камати	21	11,985	11,124
Оперативна добивка пред промени во обртниот капитал		325,312	192,096
Ограничени парични средства		(29,335)	(101,129)
Залихи		908	691
Резервации		(67)	(853)
Побарувања од купувачи и останати побарувања		(4,306)	(65,316)
Обврски кон добавувачи и останати обврски		(28,782)	41,595
Оперативна добивка по промени во обртниот капитал		263,730	67,084
Платени камати	12, 21	(11,985)	(11,124)
Примени камати	21	1,715	1,098
Платен данок од добивка		-	-
Нето парични текови од оперативни активности		253,460	55,960
Инвестициони активности			
Набавка на недвижности, опрема и нематеријални средства		(58,393)	(159,186)
Нето парични текови (користени во) инвестициони активности		(58,393)	(159,186)
Финансиски активности			
Приливи по кредити		74,157	241,321
Исплатени кредити		(29,043)	(197,168)
Нето парични текови од / (користени во) финансиски активности		45,114	44,153
Нето промена на паричните средства		240,181	(59,073)
Парични средства и еквиваленти на почетокот		375,794	434,867
Парични средства и еквиваленти на крајот	10	615,975	375,794

Горенаведените Финансиски извештаи се изготвени со состојба 31.12.2023 година во согласност со Меѓународните Стандарди за Финансиско Известување (МСФИ), објавени во Република Северна Македонија во Правилникот за сметководство („Службен весник на Република Македонија“ бр.159/09) и применливи од 01.01.2010 година, вклучувајќи ги Меѓународните Сметководствени стандарди (МСС) и Интерпретациите издадени од Одборот за Меѓународните Сметководствени стандарди (ОМСС) и Комитетот за толкување на Меѓународни стандарди за финансиско известување (КТМСФИ), последователно.

Финансиските Извештаи се изготвени со методата на набавна вредност и принципот на континуитет во работењето.

Овие финансиски извештаи ги опфаќаат побарувањата, обврските, оперативните резултати, промените во капиталот и паричните текови на Друштвото како посебен ентитет.

Основите за нивно мерење детално се објаснети во рамките на Белешките од Извештајот на независниот ревизор “Гранд Торнтон Скопје”. (Извештај на Независниот Ревизор “Гранд Торнтон Скопје” со Финансиски извештаи на „М-НАВ“ А.Д. - Скопје за 2023 година во прилог).

Милан Кораќ,
Претседател на Управен одбор

Неќуран Асани,
Член на Управен одбор

D-r Hasim Deari,
Член на управен одбор

